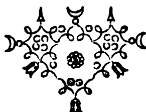

IZBOR

IGROKAZAH

ILIRSKOGA KAŽALIŠTA.

SVEZAK VII.

OBALAROVA KĆI.
Igrokaz u pet aktah, slobodno iz Englezkoga preveden polag Sheridana Knowlesa.

LUDOST I LUDORIA.
Vesela igra u jednom činu, polag Desagiera.

U ZAGREBU.
Troškom i tiskom k. p. ilir. nar. tiskarne Dra. Ljudevita Gaja.

1841.

OBALAROVA KČI,

IGROKAZ U PET AKTAH.

SLOBODNO IZ ENGLEZKOGA PREVEDEN

POLAG

SHERIDANA KNOWLESA.

OSOBE.

ROBERT, NORIS, AMBROZ, FILIP, } obalari.
EDUARD, brodar.
ŠERIF.
Dva KONSTABLA.
VUK, Norisov drug.
STĚPAN, Robertov sluga.
TAMNIČAR.
MARIA, Robertova kći.
Obalari. Puk. Konstabli. Straže. Muzikanti.

Prizor: Obala u sěvernoj Škocii. — Vrěme: Sedamnaesto stolětje.

Izjasnjenje: Obalari zovu se ljudi, koji na obalah mora prebivaju i od plěna skèršenih ladjah živu.

PÈRVI ČIN.

(Obala s pećinami i klisurami.)

PÈRVI PRIZOR.

Ambroz. Filip. Više obalarah.

AMBROZ.

Ja vam kažem, osramotjen je naš način življenja, koi je dugi običaj odobrio. Mi čekamo ovdi mèrtvace, kako ih ovo divje, pogibelno móre k obali nositi običaje; mi im uzimamo zlato i druge vrědnosti, koje sobom nose i uzimajući im ono, što im više ništa nekoristi, dajemo im ožudjenu svèrhu: grob.

FILIP.

Tako je Ambroze. Tko nas toga radi kuditi može?

AMBROZ.

Što se pako bèrblja o pravu baštinstva, to neka nam glave netare. Tko su ti baštinici? Gdi su bolji i bližji od nas? Mi izlazimo po vihru, zimi i kiši, mi brodimo i plivamo kroz valove, mi u pogibel bacamo naš život za dobitkom, ali ne za inostrance, koji na obali čuče, u postelji zěvaju ili pečenje okreću. Zar pogibel i trud manje vrěde, nego staro kumstvo i babinstvo?

FILIP.

Ne, ne; tko ore njegova je i žetva.

NORIS

(*se u dubljini teatra na klisuri ukaže.*)

AMBROZ.

Što kod njih obalar nadje, neka im uzme kao pravedno zadobljeno dobro; ali samo neka više nečini,

nego što su valovi učinili, i gdi još život vlada, neka mu pomogne, da se iskra u ponovljen plamen uzpiri. Sada pako, o goleme sramote, sada već više putah nalazimo mèrtva tělesa s tragi od grěšno podignute ubojničke desnice. Něko strašilo prebiva medju nami, koje běsnie nego valovi i klisure, što oni poštediše, grabi i kèrši.

DRUGI PRIZOR.

Noris i pèrvašnji.

NORIS

(*k njim stupi ali tako, da ga neopaze.*)

FILIP.

Pravo veliš. Něko lukavo grabežljivo strašilo kalja ovu obalu. Odkad se je Noris ovdi naselio i nas sve kao svoje robove, kojim, neznam, pravom smatra — da, odkad je on —

NORIS

(*stupi medju njih.*)

Ovdi je o meni govor. Směm li čuti, šta se o cèrnom Norisu misli i govori? kojim pravom, pitate, motrim vas kao svoje robove? Čujte dakle: *pravom jakosti.*

FILIP

(*uplašen.*)

Odkud dodje — mislili smo, da je daleko odavde.

NORIS.

Svi me zovu tvèrdim tamnim čověkom; jesam li pako zato gorji nego drugi? Nemože li moje sèrce tako dobro biti kao vaše? Gizdelin, koi se uvěk posměškuje, cifrasto šapće, on nije istinit, to je liceměrac, ništa više. Zanat i podnebje imaju upliv na izvanjsku sliku. Mnogi fini varošanin krije umětno lopova; gruba je lupina sviuh plemenitih stvarih — diamant i zlato u kamenju stoje.

AMBROZ

(*strašljivo.*)

To dopuštam.

FILIP

(*isto tako.*)

I ja —

NORIS.

Kako vam je volja. Jošte ste jedno kazali: na ovoj obali nalaze se često tělesa s tragovi od sile. Tko to radi? odmah ću vam kazati. Čujte: desnica. Věrujete li to? Dalje kažem: ne Norisova desnica! Ako tko sumnja, neka se javi. Ambroze, sumljaš li?

AMBROZ.

Bože sačuvaj.

NORIS.

A ti Filipe?

FILIP.

E, kako bi što takva sámo i pomisliti mogó?

NORIS.

To je pravo. Neosudjujte nikoga polag sumnje; takav sud je nepravedan i smión. Za odkriti zločinca pako, činite sve, šta je u vašoj moći. S bogom, i ako sam ja vaš gospodar, tomu nisam ja kriv, nego vaše robsko sèrce.

(*ode.*)

AMBROZ.

Mi smo ga nepravedno uvrědili.

FILIP

(*gleda, je li Noris otišó — zatim tiho.*)

Ostavite me, da sumnjam.

AMBROZ.

Ja o svakom čověku dobro mišlim, dok neimam dokazah proti njemu, koji ovdi fale. Istina je, njegov učitelj u mornarstvu i izgled sviuh njegovih dělah, starac Wiliam, bio je na glasu, kao zločinac, i sudci su ga zato prěko móra prognali. Nu zatvorite u sebi vaše mněnje za sada jošte. Iz tihoga šaptanja često uzraste javna buka, a te neka se prie svega kanimo. Hajdemo; móre je mirno i naše vrebanje za ludu.

TRETJI PRIZOR.

Maria i Eduard.

EDUARD.

Razvedri se mila děvo! Nesumljaj o mojoj věri, o mojoj věčnoj ljubavi. Još jedanput: razvedri se! Skoro ću se vratiti. Jesi li ikad vidila ugodnie prolětje za brodenje? S kopna baš u jadra větar duva, a široko móre leži kao frižko nježno obrazdeno polje, pred našima očima; na vidokrugu nije viditi ni najmanjeg oblaka i sve me nuka i zove: Na put, na put, srětno ćeš putovati!

MARIA.

O gorki raztanku! zlo slutenje smèrti naše ljubavi! Više nego smèrti, ako se tvoj povratak proti volji produži. Kada si me poslědnji put ostavio, život nije me veselio, nego mi je prokletstvo i brěme bio. Moje sèrce, moje mišljenje tvoj put je slědilo, ogledavala sam se samo na predjašnje vrěme, smělosti dosti imala nisam, dojdućemu se nadati. Sustala sam svaki dan na klisuri stojeći i samoćna u daljinu oklevajućemu naproti gledajući, kao oganj, koi brodarom na znamenje gori. Često činjaše mi se, kao da sam u daljini jednu točkicu opazila — to je moglo tvoje ožudjeno jadro biti — veće si mi — u duhu — u srěd naručajah ležó — i kada nije nikakvoga jadra — tvoga jadra bilo — onda sam iznova morala bol raztanka tèrpiti. — Kako ćeš dugo izostati?

EDUARD.

Za měsec danah vidit ću te opet.

MARIA.

Ne, ne, kaži za dva měseca, i ja ću se dragovoljno u taj rok podati. Ako pako prie dodješ, svaki će mi dan bogate pribitke nenadane radosti nositi. Kaži za dva měseca! To je mnogo vrěmena.

EDUARD.

O ne, zaista za kratak měsec.

MARIA.

Ja nesmiem toga pomisliti. Svaka bi mi ura prěko obećanog toga měseca měsecom postala, a ovih měsecih broj uzrastó bi godinami. Stopram poslě dva měseca, kada se sa svim svèrše, čekat ću te na onih klisurah.

EDUARD.

Iz nenada ću još prie doći. Onda Mario — onda —

MARIA.

Onda Eduarde?

EDUARD.

Bit će naše věnčanje.

MARIA.

Tako mi otac hoće.

EDUARD.

Slušaš li ga rado?

MARIA.

Ako mi obećaš, da me nećeš nikada više ostaviti.

EDUARD.

Ne, děvo; ovaj poslědnji put jošte, i moje je, šta uměrena želja zahtěva. Kako ljubav um oštri! Mi već govorimo kao muž i žena o našem gospodarstvu, koje sréća i pomnja iz ničesa kao čarobiom stvara. Nebo me blagosivlja samo tebe radi, budući da si ti tako dobra, pobožna i pomnjiva.

MARIA.

Hvali Bogu.

EDUARD.

Hvala njemu najprie; onda tebi, pa zatim tvojoj pokójnoj materi koja je divjeg děčaka milim glasom često opominjala: »Put krěposti put je k pravoj srěći.« O mati, dobra mati!

MARIA.

Ona te je veoma milovala.

EDUARD.

I ja nju. Slědeći njezin savět postao sam brodarom i otudjio sam se zanatu mojih susědah. Gadan je posó obalarah, na tudju nesrěću i smèrt bližnjega svoga vrebati. Nakoliko se bolje ja u mojem světu osěćam! Ladja igra i šali se s valovi: sada se visoko diže, sada pako duboko pada, veselo prolazi ponore i bezdna kad kormanom věšta ruka vlada. To je moj zanat, i premda je móre bez dna, ipak mi čvèrsto dno ostaje čista savěst, koju si rětko koi obalar sačuvati može. Ti glavom kloniš? Šta te muči?

MARIA.

Nezaboravi — i moj otac je obalar.

EDUARD.

To je i moj bio. Ali ovaj put je iver daleko od dèrva pao. Neka samo jedan ili dva měseca prodju i odmah će se pozorište proměniti, mi ćemo se u bolje prediele preseliti, kada si samo imetak priskèrbimo. Zašto si problědila? Šta gledaš tako strašljivo tamo na obalu? Ja izvan cèrnoga Norisa ništa nevidim. Straši li te taj čověk?

MARIA.

Kad si još za života moje matere po móru putovao, sedjala sam uza nju. Dugačko smo si vrěme kratile mnogo o tvomu povratku govoreći. K tomu pridavala je iskusna žena jošte pripovědke starinske čudnovate vèrsti, koje je iz jedne velike knjige cèrpila. Sada ostajem sama — nje nije više.

EDUARD.

Lahka joj budi zemljica! Ali pripovědaj dalje.

MARIA.

Ona mi je jedanput takodjer iz te knjige čitala jednu strašnu pripověst o jednom obalaru, komu najbližji priatelj ne daleko od skotskih klisurah ladju razbi, i kojeg divji plěnitelj noćju kao inostranca nadje i oplěnit ga zaželi.

EDUARD.

Ta mi je pripověst poznata. Nije li tako? tělo nije bilo bez života. Kada ga obalar dotakne, čuje u

njemu sèrce tiho kucati, ali okrutnik uništi, što nebo iz bure i valovah milostivo izbavi i — strašno je kazat. — ubie njemu na izbavljenje predanoga čovèka. Kada zatim ubojica mèrtvaca plěnit stade —, spozna svoga priatelja na kèrvavoj zemlji.

MARIA.

Da, tako jest.

EDUARD.

Samo nemogu dokučiti, kako Noris i tvoj strah pred njim ovamo spadaju.

MARIA.

Ta ti znaš, da je njegov učitelj stajao u sumnji slične zločinstva i da je toga radi već od mnogih godinah iz Skocie prognan. Sada mu je stopram dopušteno, da se u domovinu vrati.

EDUARD.

On će za malo danah prispěti.

MARIA.

Jednom o njemu govorim s pokojnom materom i nasloneći se na njezino sérce, zaspim. U snu mi se učini, kao da se bura podigla — čujem sa svih stranah tužno vikati — svi potèrčimo k obali — staro i mlado — i vidimo na pěnećih se stèrmovito uzdignutih valovih mnogo skèršenih brodovah; a usrěd toga užasa ugledamo studenoga Norisa na klisuri, kako za plěnom viri.

EDUARD.

Ti izrazuješ, ti risaš tako živahno, da mi kao istina tvoj san pred očima stoji.

MARIA.

Napokon dodje još jedna ladja iz daljine, udari o stěnu, razbije se i utone, valovi bace svoj plěn na obalu, medju kojim je bio jedan čověk, jedan mèrtvac — nu ipak nije bio mèrtvac i nalik prognaniku.

EDUARD.

Stani; zaboravi slike bolestne fantazie!

MARIA.

Rado bi ih zaboravila, ali ovaj san me je tri noći jednako živahno mučio, i uvěk mi je pred očima Noris sa svojim priateljom. Tumači taj san, kako ti drago, mene on jošte straši.

EDUARD.

Jesmo li pri pameti, da o njemu govorimo, kad se naš raztanak približuje?

MARIA.

Nikada jošte nisam pri razstanku tako turobna bila.

EDUARD.

Bojiš li se za me?

MARIA.

O ne; ti si dobar, uzdaš se u Boga i zoveš ga iz cělog sèrca svako jutro i svaki večer na pomoć; on će te čuvati, ako na pěsak i klisure nasědneš i tvoja ladja potone — tvoja će te věra jakimi krili na kopno doněti. Bělim lastavicam pogibel nauditi nemože. Ti ćeš se sěgurno vratiti. Što uzdišeš?

EDUARD.

San o Norisu uznemirava moje ćuti.

MARIA.

Ja neću od danas ni duše pogledati, od sviuh ću daleko biti, jer si ti daleko od mene; dà, sunce, zvězde, měsec, móre, kopno měnjat će se nesmotreni od mene, dok tebe, koi si mi sunce, měsec, móre, kopno, mojima očima nedostignem. O da sam s tobom usrěd pogibelih, ti bi vidio tvoje děve junačtvo, kao što me sada dětinsku i strašljivu vidiš. Nu za dva měseca. (*čuje se jedan top od móra.*) Ha to je znamenje!

EDUARD.

Poziv k rastanku... S Bogom!

MARIA.

Dopusti, da te slědim.

EDUARD.

Nemoj toga činit, dušo. Sirovi mornari mogli bi nam se rugati.

MARIA.

Nek se rugaju. Kad se móra nebojim, da se od njegovih slugah strašim? S tobom ću do daske od broda ići, i ako noga nemože dalje, neka te još oko prati... skoro ćeš i tomu izčeznuti, ali sèrcu i duši nikada, nikada.. jer si mi ti sèrce i duša.

ČETVÈRTI PRIZOR.

(Robertova koliba iznutra s vrati na srědi i sa stranah i s jednim prozorom. Mornarsko orudje leži na okolo.)

Robert i Stěpan.

ROBERT

(*dolazi iz komore veselo razkajući.*)

STĚPAN

(*iz dubljine kazalištu.*)

ROBERT.

Što radi ladja?

STĚPAN.

Veselo se na put sprema, jadra se šire put pučine.

ROBERT.

Větar je oštar.

STĚPAN.

Čvèrsto duva.

ROBERT.

Sada; ali skoro, još prie nego se pomrači, proměnit će se.

STĚPAN.

Težko, majstore.

ROBERT.

Nepristoji se, da mi proti govoriš. Mladi mornar mora stariemu věrovati, koi je prilike imao više viditi. Šire li se jadra? sva? To je sěvero-zapadni větar; pogledaj na větrenicu.

STĚPAN

(*gleda na polje.*)

Sěvero-zapadac, jeste.

ROBERT.

Sěvero-zapadac bèrzo se u protivan větar měnja; kako će obalari noćas vrebati! Mnogoj ladji prěti nesgoda. Istina je, neima nijedne, koja bi bila tako lěpa i čvèrsta, kao što je Eduardova. Na, metni veslo na stran. (*da mu ga*) Gdě je Maria?

STĚPAN.

Na obali, odkud neproměnim okom slědi barku, koja joj odnosi ono, što joj je najmilie; ništa negovori, niti neplače. Ja sam joj se ponudio, da ju kući odpratim, ali ona mi nedade odgovora i ostade.

ROBERT.

Prava mati; tako nježna i tako prenapeta kao ona, koja me je po věnčanju ljubit začela, kad se već druge žene ljubavi odriču. Ona je od dětinstva u školu išla, sèdila je nad knjigami, i što je još više: uměla je sve, što joj je na pamet padalo, sasvim krasno napisati. Mariu je odhranila, kao što je i ona odhranjena bila. Ja sam kroza nju dobar postao, jer je ona bila ista dobrota. Njezine molbe uztèzale su me od obalarskog zanata; ali ostarěli običaji nalik su starim ranam. Kad je izlěčiš opet se otvoraju. Jednom noćju začuje se: Jedna ladja se je razbila! Baš sam se bio od jedne svatbe kući povratio — mnogo se je čašah izpraznilo bilo — napolje me nuka vika. Pohitim i začnem drugim pomagati. Ona izide za mnom. Tri sata stoji u kiši i větru i jauče matrajući, što radim, dok ju prekasno opazim. Dignem smèrznutu, pokrijem ju mojom kabanicom, odnesem ju kući u posteljn, kamo ju položim, da nikada više neustane — (*pretèrgne govor*) dosta. Pogledaj što radi ladja?

STĚPAN

(*kod prozora.*)

Izčeznula je.

ROBERT.

Ima li još i drugih brodovah?

STĚPAN.

Još tri.

ROBERT.

Jesu li na širokom móru?

STĚPAN.

Blizu kopna.

ROBERT.

Čim bliže, tim su bèrže propali.

STĚPAN.

Sada su tečaj proměnili.

ROBERT.

Pogledaj na zastavu.

STĚPAN.

Okrenula se je. Vi ste pogodili.

ROBERT.

Ja sam kazao, što znam. Móre je šuplje, skoro će se podići, kipit, běsnit, kiša se pustit, i u buni zamnět udarci od gromovah i topovah. Sada ćeš nizke i težke oblake opaziti. Kakove su boje?

STĚPAN.

Sivi a gděkoji běli. Lete k obali.

ROBERT.

Kako sam ih često vidjevao! Donesi mi sěkiru, konopje, kuku i motiku, zatim koju kaplju rakie, da se okrěpim na neobičan posó. *(Stěpko učini, kako mu je kazao.)* Današnja oluja dolazi uprav sa južno-zapadne strane, to je jedna od najgorjih. Svaka ladja, koja uzku stazu medju klisurami nepogodi, izgubljena je. *(gutne několiko kapljih rakie, zatim Stěpanu.)* Jesu li te tri ladje daleko?

STĚPAN.

Pèrva, gospodaru, dvě milje i prěko.

ROBERT.

Ta će se izbaviti. Druga?

STĚPAN.

Za milju bliže.

ROBERT.

Ta će težkog posla imati; ali ja bi ju ipak hrabrenostju i umnim kormanjenjem izveo. A tretja?

STĚPAN.

Još mnogo bliže kopna.

ROBERT.

Ta je propala.

STĚPAN.

Mislite?

ROBERT.

Bez spasenja. Napolje momče.

(*uzmu orudje i hoće da otidju, ali na to stupi na srědnja vrata Maria duboko zamišljena.*)

STĚPAN.

Evo vam kćeri.

PETI PRIZOR.

Maria (*duboko zamišljena*). *Pèrvašnji.*

ROBERT.

Moja mila Mario, ti me neopazuješ? Vidi se, da tvoj duh s Eduardom putuje. Dodji ovamo k meni.

MARIA

(*k sebi dolazeći tèrči k Robertu.*)

Na tvoje pèrsi, otče!

ROBERT.

Razaberi se, děte!

MARIA.

Ja sam se razabrala. Ali ti? zašto dèržiš u ruci sěkiru i kuku? Ideš li ljude izbavljati?

(*munja sine.*)

ROBERT

(*k Stěpanu.*)

Munja sěva, hajdemo.

MARIA.

Ne, ne, ja vas nepuštjam. Vi ste sa svim něšta drugo naumili. Otče, čuj me; ali prie metni orudje

na stran. (*laskajući mu ga otme.*) Sědni ondi na veliku stolicu, da se priazno porazgovorimo.

(*povuče ga priatno na stolicu.*)

ROBERT

(*sědeći i naslanjajući se na sěkiru.*)

Sa mnom vlada, kao god njezina pokojna mati.

MARIA.

Ti ideš k obali, da brodara oplěniš, kojega je već bura nepriateljski porobila? Ali bura, valovi i klisure su bez ćutjenja, plěne bez da znadu; a ti hoćeš da budeš još divjii od njih, uživajući otrovni plod slěpoga slučaja? Iz tvojih bi rukuh pomoć doći mogla, izkusan vodja bi mu ti u pogibeli biti mogó, město da na njegovo uništenje vrebaš. Otče, baci od sebe sěkiru i sve orudje.

(*Munja i grom. Oluja traje od sada sveudilj tja do konca ovoga čina.*)

STĚPAN.

Eto oluje; čujte gospodaru, kako gèrmi!

MARIA

(*krěpko.*)

Čuješ li, kako gèrmi? To je nebeski glas, koi te k ljudskom izbavljenju zove, u protivnom pako slučaju, znak božjega gnjeva! Baci od sebe tu sěkiru. Nad tobom vèrhu tih oblakah podignuta je jača sěkira. O moj otče, pomisli, da je tvoja kći tamo na ladji, pomisli opet, da je ona kod kuće, a ti tamo. Kaži što ćutiš sada? Baci od sebe tu sěkiru!

(*čuje se pucnjava topovah.*)

STĚPAN

(*kod prozora.*)

Čujete li? Na pomoć pucaju.

ROBERT

(*Stěpanu.*)

Baš kako sam mislio, tako je doći moralo.

MARIA.

Ti ostaješ, i šilješ im Stěpana na pomoć?

ROBERT.

U tom burkanju nije pomoći za nikoga.

MARIA.

Ako pomoći nemožeš, pusti mèrtvace barem mirno počivati, one nesrětnike, kojim u svojoj mokroj postelji i milosèrdje i priatelji manjkaju. Pak ti ih hoćeš plěniti? Poslědnji im ostanak od zlata, dragoga kamenja i odorah oteti? Ti, komu nebesa sunce kažu, koje njim više nesvěti, i hiljadu dobarah sve u světlosti sunca, koja su njim za uvěk oteta? O neticaj se plěna, i ako si ga se već dotaknuo, baci ga daleko od sebe, padni na kolěna vapijući: »Što su ovi, to ću i ja biti!« i preporuči se u božju milost.

ROBERT.

Pokojnu čujem govoriti. Evo ti sěkire. (*preda sěkiru Marii, koja ju metne na stran.*) Stěpane, odnesi kuku, motiku i konopje odavde. Neodlazim na obalu.

MARIA.

Moji su trudovi bogato naplaćeni. Što pako o Eduardovoj ladji sudiš?

ROBERT.

O Eduardovoj? Ta je na širokom móru i kao ptica leti vèrh valovah.

MARIA.

Ti hoćeš da me těšiš.

ROBERT.

Istinu ti kažem.

MARIA.

Ja sam pako tako odapeta, tako slaba.

ROBERT.

Mili mekani stvoru, danas si svašta pretèrpiti morala. Idi, okrěpi se sankom.

MARIA.

Dà, pokoja nam trěba tako tebi, kako meni. Lahku noć, tisućuputah, lahku dobru noć, mili otče!

(*poljubi Roberta u ruku i ode u komoru.*)

ROBERT.

Ona je to od mene zahtěvala — ja sam joj obećao; zato Stěpane zatvori kuću.

STĚPAN.

Vi ostajete? Zar se ne stidite? (*jedan top.*) Čujete li opet puoaju.

ROBERT

(*ide k prozoru.*)

Još bliže kopna. Tko se tamo vuče?

STĚPAN.

Cèrni Noris. On će nam naš plěn oteti.

ROBERT.

Ne, to neće tako mi Boga, samo taj ne, samo Noris ne.

STĚPAN.

Vidite li, kako se ladja bez katarke po valovih valja?

ROBERT.

Šta? Da Noris blago s valovi děli? On, naš neprijatelj? Směm li oklevati, gdi móre neokleva? Sudbina mi pred noge neizměrno blago baca, a ja da se ne prignem za pobrati ga?

STĚPAN.

Ha, vidite li, gospodaru, kako valovi ladju bacaju — evo odmah će se razlupati. Mastan lov za Norisa.

ROBERT

(*upaljen.*)

Ne, ne, tako mi Boga, on neće sȃm na obćinskom polju žeti. (*Uzme s duvara kabanicu i baci ju na se.*) Moje orudje!

STĚPAN.

Pravo imate, gospodaru, hajdemo!

(*uzmu orudje i hoće da izidju, nato iztèrči Maria iz komore.*)

ŠESTI PRIZOR.

Maria i pèrvašnji.

MARIA

(*odtèrči k Robèrtu.*)

Kamo otče?

ROBERT.

Ostani nutri, pusti me.

MARIA.

Ti nesměš izići.

ROBERT.

Ja hoću.

MARIA.

Ružno je tvoje nakanjenje.

ROBERT.

Ja moram. Idi u komoru pa spavaj —

MARIA.

Misliš li, da bi ja spavati mogla, kada te moj duh nad propastju grěhote smatra? (*stavi se pred vrata.*) Ti mi iziti nećeš.

ROBERT.

Na stran, tvèrdokorno děte, da se u istinu ne razljutim. Odlazi izpred vratah.

MARIA.

Ja se od tuda ganuti neću. Bog će mi jakosti dati!

ROBERT.

(*odtura ju razljutjen — ona na zemlju padne.*)

Sama si kriva, snivajuća ludo. Hajdemo momče! (*on i Stěpan odu. Iz vana se čuju vrata zatvarati.*)

MARIA

(*sama; ustane.*)

Otče, o moj dragi, mili, dobri, slatki otče! Pusti me, da te slědim. (*dodje do vratah.*) Jao, on odlazi — i pred mojim molbam vrata i sèrce zatvara.

(*proba vrata odtvoriti ali zaludu.*

(Zastor padne.)

DRUGI ČIN.

(Kratka dekoracia. Kameniti put k obali. Noć.)

PERVI PRIZOR.

Noris. Vuk. (*srētu se.*)

NORIS.

Vuk?

VUK.

Noris?

NORIS.

Da, ja sam. Ideš li k moru?

VUK.

Idem.

NORIS.

Ja pako dolazim od onud. U hitrini zaboravio sam kod kuće moje obalarsko orudje, šekiru, kuku, konopje, veslo — isti nož; zato moram opet natrag.

(*hoće da otidje.*)

VUK

(*neda mu ići.*)

Ostani. To će biti potrēbno u vrēme odsēke; sada pako voda jošte klisure moči, gdē naš plēn leži. Ostaj ovdi, da se malko porazgovorimo. Reši mi tu zagonetku: Koje se vidjenje najbolje dopada ljudem naše vèrsti?

NORIS.

Misliš li i ti kao ja? Vidjenje kroz noć na cèrne oblake, bēlu pēnu od valovah i sive klisure, kada slapi u njih biju; na obali pako pustoš bez duše. To

je obalaru ugodan kip. Nu ona ladja, koja se je razbila, je li velika?

VUK.

Četir sto buretah i prèko. Baš tolika, kolika jedna druga, koja je danas od ovud krenula.

NORIS.

Dobro te razumiem. Mi obodvojica mislimo onu od jutros. Prokleti brod! Ne vratio mu se vodja nikada više. Da mi je u toj ladji s njim zajedno otac, brat i prijatelj, ja bi pěvao od radosti, da ju razbit se i utonuti vidim! Svi ga dobrim mladićem zovu; to ludom narodu za naklon služi. Dobar mladić? Ta i mi dvojica smo mladići bili, tako kao i on, ali nikada dobri; jer u mladosti neima krěposti. Svi su ljudi iz jedne gradje. Različne okolnosti i inovèrstni slučaji to su uzroci, da je jedan tvèrd, a drugi mekan. To nije nikakva zasluga — nikakva krěpost.

VUK.

Tako je.

NORIS.

Da me lěpa Maria, Robertova kći ljubi, da směm te umiljate oči, te ružične ustni, ta puna lica, taj ideal ženskog dostojanstva i dražesti mojim nazvati — čuo bi, kako bi me svět tihim umiljatim i pobožnim nazivao, i nakoliko cěnio.

VUK.

Zašto nisi ozbiljnie gledao, da ju zadobieš?

NORIS.

Ja sam ti kazao, što najviše milujem, čuj sada, na što moje sèrce najviše mèrzi. Na obsěnu stidljivosti i krěposti, po kojoj ženske světom vladaju. Takovo stvorenje jest za mene ogledalo, koje moju divju sliku natrag baca, kada se usudim u njega pogledati. Onda stojim něm i smućen pred ženskom, koja moju prostodušnu ćut prezira.

VUK.

Hm, čudnovito.

NORIS.

Često sam veće prokušao, da joj se približim, i proti mojem običaju uljudan i nježan pokažem, nu

kada ona svoju zlatokosnu glavicu k meni okrene i njezine oči pune duše u me upre, onda je konac mojemu snubenju; kao izpsovan dečarac, komu učitelj njegovo pokvareno pismo na kaštigu izdera, odvučem se kući sa stidom i gnjĕvom u sèrcu.

VUK.

Zaboravi ju dakle.

NORIS.

Pod nipošto. Ako ju nemogu priaznostju zadobiti, to ću ju drugim putem.

VUK.

Kojim?

NORIS.

To je još tajna. Meni samom tamna je osnova, ali skoro — dosta o tom? Znaš li, da se otac Robert opet našeg zanata primio? Ja sam ga izdaleka vidio s Stĕpanom ići, na obali razdĕle se jedan na desno, drugi na lĕvo. To mi mora koristiti. Pogledaj sada za razbijenom ladjom. (*gledajući proti moru.*) Čini mi se, da se giba.

VUK

(*isto čineći.*)

Visoki ju valovi tresu.

NORIS.

Razlupat će se na oštrom boku, vĕruj mi, jošte pred polnoćjom. To će biti plĕn, kakova već dugo nismo učinili. Hodi k obali, pak vrebaj, a ja idem kući, da orudje donesem.

(*Noris odlazi sa strane a, Vuk kroza dno.*)

DRUGI PRIZOR.

MARIA

(*u bĕloj spavaćoj haljini dolazi sa druge strane.*)

Sa nizkoga prozora prĕko plota od tèrnja, kroz tamnu noć, na mokroj obali za otcem tèrčim, pak ga nemogu naći. Nijedan mi putnik ne daje ožudjene

věsti. Sapa mi u groznici gori, možgjani hoćeju, da raznesu svoje stanje. Sada čujem glasove, gdi života neima, sada mi se opet slike kažu, a ipak znam, da su samo sni bolestne fantasie. Tamo je ležao panj, kao mèrtvac; svojimi koreni, kao pruženom čověčjom rukom uhvati me za svite. (*vikajući*) Tko zove? Tko dolazi — ? Ne, to nije prevara, čujem glase rěčim slične, koi nisu jezik valovah niti obalarah; to je jaukanje; no barbari se raduju noćas. Jesam li pri sebi? Milostivi bože ne ostavi tvoga děteta, kojega pobožni cilj ti i kroz koprenu tamne noći vidiš! Tamo put iztoka! put zapada veće sam tražila.

(*ode.*)

TRETJI PRIZOR.

Robert, koga Noris slědi.

NORIS.

Stani otče Roberte, ti běžiš preda mnom.

ROBERT.

Ja pred nikim neběžim.

NORIS.

Ako to i nije běg, ipak naměrenje kažeš, da mi se ukloniti želiš.

ROBERT.

To ne tajim.

NORIS.

Dopusti, da te pitam: zašto?

ROBERT.

Pokloni mi odgovor.

NORIS.

Dopusti, da ti ga sam podam: zato jer mi obodvoica od jednog zanata živimo i jer sam ja srětnii nego drugi. Je li to moja krivnja? Ako ja sréću i odrinem, hoće li bit ona zato tvoja? Neima li prostora, neima li vrěmena dosti, da nas sudbina sve uništi, ako samo zaželi?

ROBERT.

Ne zato!

NORIS.

Ipak zato. Što bi inače biti moglo, što te od mene razstavlja? Ti si kao tvoji susědi, jerbo vidite, da vaša ruka cunje bez svake cěne trudno k obali vuče, kada ja bogate škrinje lahko osvajam, i jer me moga bogatstva radi obalari za svoju glavu dèrže, zavidjate mi i želite mi zło, koje se mojom srećom u dobro obraća. Samo me jedno boli: što samoćan stojim, što moje blago nitko samnom děliti neće. Rekoh: Ti preda mnom běžiš? To je bilo samo šala! U istinu ti pako velim: Robert pred nikim ne beži; Pred světom ne, pred nikakvim poduzetjem, koje svakog drugog dèrhtat čini. Koliko si putah slabim čuncem kroz valove u vihar nasèrnuo, da izbaviš kojeg siromaka. Budi dakle priazan, uči se šalu razuměti i ostani kod mene, još je dosta vrěmena, dok se tèrbuh ladji otvori. Što ti je poslědnji vihar poklonio, kad sam te samoćna i žalosna opazio?

ROBERT.

Bogme malo; smotak konopja i dve grěđe.

NORIS.

Vrědi li to, da čověk bdije i zimu tèrpi? A ja — nu — pogodi — što misliš, da sam našo?

ROBERT.

Kako da pogodim.

NORIS.

Sto dublonah u jednog mèrtvaca haljini, gdiekud posakrivenih i ušivenih.

ROBERT

(*pohlěpno.*)

Sto dublonah? To je plěn!

NORIS

(*vadi novacah.*)

Evo ih — vidiš li, kako su veliki i kako se světe?

ROBERT.

Lěp novac!

NORIS.

Samo jednim takim novcem možeš deset takovih konopacah i gredah kupiti. Ja sam se smejati moro, kada si umoran s tvojim jedva pet šilingah vrědnim plěnom prolazio, a ja s dubloni lagan kao pero uz tebe prolětio. Zato se něšto mèrzosti pretèrpiti dade. Neka me slobodno množina kudi, e što zato, je li svako voće izvana sladko? Uzmi kestenj ili plod od kokusa: kako tvèrdu i čvèrstu koru imaju, ali kakova im je mekana jezgra, osobito u poslědnjem kakovo slatko ukrěpljivo mlěko! Tako se i ti varaš, ako čověčju jezgru po njegovoj izvanjskoj slici cěniš, *(kaže mu jedan dukat).* Na, evo još jedan zlatan novac. Još je težji i veči nego pèrvi. Poznaš li ga?

ROBERT.

Od kuda? meni su takve stvari nepoznate.

NORIS.

Pogledaj ga dobro.

(poda mu ga.)

ROBERT

(učini, što mu rèče.)

Lěpo! ali napis ne mogu spoznati; pretamno je.

NORIS

(drugi novac vadeći.)

A taj?

ROBERT.

Opet drugi dukat. Do duše ja ti zaviditi moram, cèrni Norisu!

NORIS.

To mi je ime nenavist nametnula.

ROBERT.

Nisam te hotio uvrěditi.

NORIS.

Ništa zato. Svaki me je čověk jošte uvrědio, samo jedan ne. Kad su mi moga Viliama, učitelja i obranu moje mladosti, kojega sam tako věrno ljubio, oteli i prěko sinjeg mora prognali, onda sam se ži-

vim zakleo Bogom, da ću, dok mi sèrce kuca, na vàs svět mèrziti, dà, na vàs svět samo na jednoga ne. A tko je taj jedan jedini? Ti moj Roberte.

ROBERT.

Uzmi moju hvalu. Ja nisam mislio, da si tako prostodušan.

NORIS.

Jerbo se nisi htio samnom upoznati. Mi tražimo maha na pećinah, jerbo opazujemo, da tamo raste. Zašto me nisi kod mene potražio? Ti bi bio věrnog prijatelja našo. Ali ti se u tvoju kolibu sakrivaš sàm i samoćan, kao i ja. Ja se s nikim ne družim, samo Vuk me prati. On me služi kao lovni pas, ali ne kao prijatelj. Nu nas dvojica bi se oprijateljiti mogli.

ROBERT.

I to može s vrěmenom biti.

NORIS.

Ako samo ti hoćeš. Oprosti, ja sam te drugim podobna dèržao; ali kad me slučaj bolje uputi, kad sam opazio, da je tvoj život momu sličan, onda sam te milovati začeo. Nemoj mi zaměriti; a ako mi i zaměriš, ipak ću te milovati.

ROBERT.

Što da ti zaměrim, ne, to me veseli.

NORIS.

Ljubav ta nije nastala iz koristoljubja. Ja imam, što mi je od potrěbe i još više.

ROBERT.

A ja imam malo.

NORIS.

To je dobro, i daje mi lakši povod, da ti služim —

ROBERT.

Uzmi moju hvalu naprěd. Ali tvoji dukati; ja ih još imam.

(hoće, da mu ih povrati.)

NORIS.

Zadèrži ih. Hoćeš li više?

ROBERT.

Ne tako, moj dobri Norisu.

NORIS

(*za se.*)

Evo, kako već ptičica svoju pěsmu menja! Ne više cèrni, nego dobri Norisu. (*na glas.*) Ti ih nećeš? sada ne, jerbo ih nisi sám zaslužio? Čekaj, drugi put jti ćemo zajedno. Vidiš li tamo onu ladju? Hurà! Kako veselo k sebi vabi! Ova je klisura moja, jer nikoga u njezinome okružju netèrpim. Bolje od nję něma. Ja ju tebi za danas odpuštam. Kraj obale stoji jedan čunac. Ako ti je pomoći trěba, pomoći ću ti, ali bez svake plaće, baš ako i više dublonah nadješ, nego što ih ja imadem.

ROBERT.

Čim sam toliku velikodušnost zaslužio?

NORIS.

Tèrči, ne dangubi.

ROBERT

(*pruži mu ruku.*)

Zahvaljujem ti.

NORIS

(*dèrmajući mu ruku.*)

Budi srětan, prijatelju; kada si žepe napuniš, onda mi hvaliti dodji.

ROBERT

(*odtèrči svojim orudjem.*)

(grom i munja.)

NORIS.

Veselo ode stara luda. Ako me světlost od munjah nevara, more nosi směs svake vèrsti — izmedjutoga pliva ne, ne ja se nevarom — jedno čověkoslično stvorenje — je li živo ili mèrtvo? To je sve jedno, jer bez pomoći obale dostići neće; a Robert ga je sěgurno vidio — evo veće čunac reši — Vuče! oj Vuče, dodji ovamo!

ČETVÈRTI PRIZOR.

Noris i Vuk (dolazi.)

VUK.

Evo me.

NORIS.

Pogledaj tamo; vidiš li kako Robert plěni? Hodi i dovedi ovamo susěde i kaži im, da smo starca kod plěna našli, i da se bojimo, da na zlo misli. Zatim sakri se za ugao od ove klisure i počekaj me.

VUK
(*ode.*)

NORIS
(*sám.*)

Kao što je istina, ponosna zaručnice, da se tvoj zaručnik sada s valovi bori, tako je takodjer istina, da tvojemu otcu još pogibelnii vihar na kopnu prěti. On se iz njega izbaviti neće, i onda će se cèrni Noris nad tvojom oholostju osvětiti! Ovo orudje bi mi sada brěme bilo, ja ga od sebe bacam i za drugim plěnom idem.

(*otide.*)

PETI PRIZOR.

(Morska obala. Visoki valovi. Više putih munja i udaljena gèrmljavina.)

Robert (na čuncu doveze se i stupi za tim sa strane na kazalište, u ruci nosi motiku i ćemer), malo za tim Maria.

ROBERT

Evo me opet. Duše mi, velike je smělosti potrěbno bilo za presěči valove. U vrućoj sam borbi plěn zadobio. Mèrtvaca sam izbavio iz čeljustih ribah, i odmah ću ga predati majci zemlji; da će mi pako moji trudovi, dobro naplaćeni biti, za to ovaj težak pojas jamči. Hu, što se tamo na klisuri tako strašno giblje? Ništa drugo, nego sěna letećih oblakah. Neću na ništa gledati, mene poso zove. (*on sědne na kamen i počme pojas nožem parati. Medjutim stupi Maria na vèrh klisure.*) Brème je mèrtvacu to blago bilo, kojega je u

dno vuklo. Sada spava — inostranac dodje, i veselo ga naslědjuje; to je tečaj světa. (*poslušajući.*) Što vidim, to je zlato, kako se světi, — zlato i opet zlato — zlato, kakvo mi malo prie Noris pokaza — dà, to su dublone — evo još jedan pèrsten i pečat — ovde opet inostrani novci —

MARIA.

(*sa visine.*)

Otče Roberte, čuj!

ROBERT.

(*uplaši se.*)

Tko zove? tko je? Běla ženska slika tamo na klisuri — na onom istom městu, odkud me je někada opominajući moja žena zvala.

MARIA.

Jesi l' ti, jesi l' zaisto?

ROBERT.

Zove li me opet, da ju još jedanput u kolibu odnesem? Zaludu! ja sam preslab, a ona jaka. (*ruke raz-širi.*) Mario, reci, što ćeš?

MARIA.

(*sidje.*)

ROBERT

Ostani daleko od mene, nisam vrědan da mi se približiš.

MARIA

(*naproti njemu.*)

K tebi otče, hoću, moram. Sve mi je drugo tudje. Što te dèrma?

ROBERT

(*k sebi dolazeći.*)

Moja kći? Dà, kći, moja Maria! hvala Bogu! Ako si čula, što sam govorio, zaboravi.

MARIA.

Ne tako. Kao što roditelji svoju děcu s basnami plaše, tako nas opominja koi put věčne providnosti glas. Čuj dakle tvoje obsěne dublju miso: Prestani taj ružni zanat těrati. Podigni tvoju ruku i zakuni mi se Mariom, mojom milom majkom.

ROBERT
(na kolèna padajući i ruke dižući.)

Zaklinjam ti se — tako mi pepela Marie;

MARIA.

Bog je zakletvu čuo. On neka te krěpi, da ju čvèrsto obdèržiš. O kako ti je blědo i smućeno lice! Ti nisi dèrhtao pred běsnoćom valovah, pred munjom ni pred trěskom, a ipak dèrhćeš pred tvoga sèrca grèsnom požudom. Nikad te nije ksebi vabilo blago živućih, a mnogo je nevrědnie za čověka nemoćnoga mèrtvaca razboinički plěniti.

ROBERT.

Ja sam noćas poslědnji put htio —

MARIA.

Noćas? znaš li tako sěgurno, da ćeš drugu noć doživiti? Tko priznaje, da su njegova děla kaštige vrědna, pak još hoće, da ih jednom poslědnji put ponovi, taj grěšnik na novi drum grěhote stupa, na kojem poslědnja krivnja pèrvom biva, koju druge bez prestanka slěde. Prestani odmah. Ima ljudih, koji sada živu zdravi, kao ja i ti, a svètlosti dojdućega jutra ugledati nećeju. Ako bi ta sudbina izmed tisuće ljudih tvoja bila? Kaži, bi li htio u tvojoj poslědnjoj noći grěšiti? Ne, pomisli na bèrzu smèrt i krivnjah punu savěst. Podji kući sa mnom.

ROBERT.

Ćutim, da me je tvoj govor ganuo i predobio. Nikada neću više k ovoj svèrsi na obalu stupiti. Neka leži mamon, dok ga jedan Noris nadje. Da je Stěpan ovdi, pobrali bi naše orudje i odmah bi se kući vratili.

MARIA.

Ja sam ga na onoj strani obale malo prie vidila.

ROBERT.

Pozovi ga ovamo ćerko.

MARIA.

Odmah otče.

(Otèrči. Medju tim dodje Noris sa druge strani i vrěba.)

ROBERT.

Meni pako ostaje jošte samo jedna sveta dužnost: mèrtvacu tamo u čuncu dati priazan grob. Pod onom jelom tamo na strani postelju ću mu načiniti — ali kabanica mi pači! *(baci kabanicu.)* Ti pako, *(uzimajući motiku)* Sramotno orudje u razbojničkoj ruci, hodi da se pomirimo činom ljubavi.

(otidje.)

ŠESTI PRIZOR.

Noris (napred stupajući), zatim Maria.

NORIS.

Evo časa, koi se tako bèrzo vratit neće! Ova kabanica pretvorit će me u starca. *(baci kabanicu na se.)* Što tu leži? zlatom napunjeni pojas? od njega prezren — i ja ga preziram. *(baci ga od sebe.)* Zlata ne potrěbujem. Ali veči plěn je Robertov nož; taj ću upotrěbiti. Prekrasno! on je sada moj — i ona š njime. *(Samo što s nožem u čunac utèrči, Maria se na klisuru povrati.)*

MARIA

(sa klisure.)

Stani otče, stani! Stěpan dolazi i više susědah. Što si nakanio? Što želis? Ah užasno! ako me oko ne vara. Ne, ja vidim u mesečini jednog mèrtvaca u čuncu — otac k njemu tèrči — u njegovoj ruci světi se nož! Nevěran je dakle opet svečano podatoj rěči? *(glasno zovući.)* Stani, otče, stani!

(hoće da sidje s klisure, ali na njezinom podnožju uznemogne i pade.)

NORIS

(iz čuna izide.)

Svèršeno je! Što slědi, iz daleka ću smatrati. *(baci na zemlju kaanbicu.)* Na, uzmi tvoju vlastitost, Roberte, a hvalu ćeš potle primiti. *(opazi Mariu, gdi leži.)* Tamo smatram takodjer bělu nježnu golubicu, koju znatiželjnost a ne bura ovamo baci. Je l' ju strah il neobičan noćni zrak obalio? Ha, bakle, glasovi. Odavle!

(otidje i sakrije se.)

SEDMI PRIZOR.

Maria, Filip, Ambroz, Obalari. Stèpan, zatim Robert.

FILIP.

Je l' ovdě?

STĚPAN.

Dà, ovdě, kod Norisove klisure. Tako mi je njegova kći kazala. Što je to? Dodjite bliže — světite. Razparan pojas, pun srěbra i zlata. Tog je otac Robert našo, jer je on ovdě sám bio.

AMBROZ.

Směلost mu je dobro naplaćena — naše su pako šake prazne. Zašto je veće otišo? Zašto leži božji dar rasut po zemlji, kao lěšnjaci?

STĚPAN.

Tamo stoji jedan čunac.

AMBROZ.

Potraži ga u njem, a ako ga tamo nije, to ćeš ga blizu gdě naći. (*Stèpan otidje.*) Vi drugi pako poberite to plemenito dobro. (*učine.*) Metnite sve u kesu. Čudna stvar, on stavi za to zlato u pogibelj svoj život, a zatim ga od sebe baci. Čini li ga starost još jedan put dětetom?

STĚPAN

(*iz daleka.*)

Oj, Ambroze! Filipe! dodjite ovamo i vidite.

AMBROZ.

Dodji ti natrag i kaži što vidiš?

STĚPAN

(*dodje uplašen.*)

Mèrtvac leži u čunu.

AMBROZ.

Kog je Robert valovom oteo? to je dopušteno i onda je ovo (*kaže na novce.*) Njegovo naslědstvo.

STĚPAN.

Da je tako! Ali duboko u pèrsih mèrtvaca stoji zaboden nož.

SVI.

Strašno!

AMBROZ.

Dà se takova zločinstva nikada više ne ponove, kao što je dosad često na našu obću sramotu bivalo, budi krivac težko kaštigovan. Evo gdě dolazi. Proti njemu! Nasèrnite na njega.

ROBERT

(*dodje, Obalari ga obkole i popadnu.*)

Što će te? k čemu ta šala?

AMBROZ.

Zlotvore! Poznaš li taj pojas, poznaš li tu haljinu?

ROBERT.

Ja obodvoje poznam. Obodvoje je moje.

AMBROZ

(*Obalarom.*)

Vi ste ga čuli — on i netaji —

STĚPAN

(*opazi Mariu.*)

Ambroze, Filipe; ovdè mu leži děte izvan sebe.

AMBROZ.

Opazila je zločinstvo otca.

ROBERT.

Pustite me k njoj, k njoj, pà zatim činite od mene, što vam je drago.

AMBROZ.

Njoj će se pomoći; ali tebe nepuštamo. (*Obalarom.*) Odvedite ga u moju kuću, i dèržite pred njegovom sobom jedan za drugim stražu do sutra.

ROBERT.

Neznam, što hoćete sa mnom, ali ja se staram samo za něšto večega: što se je mojoj ljubeznoj kćeri dogodilo? (*uza nju klěkne.*) Mario, děte!

STĚPAN

(*koi joj je glavu podigo.*)

Živi, probudila se.

AMBROZ.

I ona se od vas odvratja, kao i mi svi.

ROBERT

(*Marii.*)

O daj, da utěhu u tvojih očih nadjem; pa zatim će nedužnost krivcem znati odgovoriti!

(*Robert odlazi od Obalarah i Ambroza praćen. Filip i Stèpan těše Mariu. Noris sa klisure radosno gleda.*)

(Zastor padne).

TRETJI ČIN.

(Ogradjeno dvorište kod Ambróza.)

PÈRVI PRIZOR.

ROBERT

(*hoda gore i dole.*)

Uboica! ja? ježim se pred misljom od takova zločinstva! Kako bi kèrv proliti mogó, koga misao na kèrv plaši? Nije li moja ruka čista, kao děteta, koje se pod nebom medju cvěćem igra? A sada uhvaćen, pritužen, osudjen! Najposlě krive sumnje radi proklet? Žigosano onda moje staro pošteno ime, koje je i moje kćeri ime! Pohlěpnost je bila moja pogrěška; no tko bi me zato kazniti smijo, gdě ju svaki hrani i goji! Drugo se něšta bojim směli Noris, može biti i Vuk, može biti obodvojica zajedno mèrze na me; ali samo dokaz ima pred sudci vrědnosti, a ne sumnja.

DRUGI PRIZOR.

Robert i Noris (dodje.)

NORIS.

Prijatelju Roberte.

ROBERT.

Ti si? Što ćeš cèrni Norisu?

NORIS.

Ja te želim viditi, i ako mogu razvedriti.

ROBERT.

Na pèrvom hvala; drugo je težje.

NORIS.

Moje mi nutèrnje kaže: da nisi ubojica.

ROBERT.

Istinu ti kaže.

NORIS.

Nětko, koi na te mèrzi, koi tvojoj tihoj srěći nenavidi — nětko, sám neznam tko i kako — bezdušno te je izdò.

ROBERT.

Žali bože!

NORIS.

Okolnosti su proti tebi: opazili su tvoju kabanicu — razparani pojas i zatim tvoj nož; Stěpan ga je spoznao.

ROBERT.

Pitam, kako je nož tamo došao?

NORIS.

Oni misle, da ti to najbolje znati moraš.

ROBERT

(*čvèrsto ga primi za ruku.*)

Ne ja! nětko drugi! O da mi ga je već tako dèržati, kao što tebe sada dèržim!

NORIS.

Da, sěgurno nětko drugi; ali tko je bio? Oj Roberte, izpusti mi ruku.

ROBERT.

(*dèržeći ga jošte*).

Tebe pitam, kako je nož tamo došó?

NORIS.

Što pitaš mene? Traži drugdi odgovor, ne od mene, i pusti me. Ili želiš možebiti moju snágu izkusiti? (*baci Robertu ruke silovito na stran.*) Gotov sam i na tu šalu. Ali ništa zato; ja sam došó, da te izbavim, koi si izgubljen. Ovaj sat ja stražu dèržim; upotrěbi ovo vrěme. Na obali stoji moja barka, gotova za odbroditi. Skoči u nju. Móre je gladko kaó ogledalo. Větar pogodan.

ROBERT.

Oprosti mi, Norisu.

NORIS.

Da ti oprostim? Grom i pakó! Tu se o běgu, a ne o oproštenju radi. Uzmi ovo malo zlata (*poda mu několiko dukatáh i jedno pismo.*) u město onoga, koje tvoja lakoumnost na zemlji ostavi; brodi put iztoka k drugoj obali; ova cedula će ti pokazati, gdi ćeš sěgurno utočište naći. Dobro došó na drugu stranu i obznani mi odmah tvoje došastje. Hodi, ne oklevaj.

ROBERT

(*hoće da otide ali se opet vrati.*)

Hoću, ali mi prie Mariu dovedi. Bez nje neostavljam domovine pod nipošto, ako mi je baš i smèrt opreděljena.

NORIS.

Ne dangubi. Děvojka bi ti pačila na bèrzom běgu.

ROBERT.

Da otac na svoje děte ne misli?

NORIS.

On misli na njega onda, kada mu otca izbavlja. Kod kuće može joj tudjinac više koristiti; a uhvatjen, izgubljen čověk, tako je k tomu prikladan, kao mokra slama za oganj. Suprot gladu, žedji, zimi i vrućini ima hiljadu srědstvah, nu suprot smèrti neima nikakvog. Izbavi najprie tvoj život, ostalo će se naći. Tebi prěti lukavština, ukloni se dakle lukavo svakoj lukavštini.

ROBERT.

Ti me mučiš — a ja se nemogu odvažiti.

NORIS.

Tebe smèrt plaši — a još taka smèrt! Na vidik puku vode te: oko tebe gledaš poslědnji put kuće, dèrvje, polja, nad tobom světlu, toplu, zlatnu luč neba. Od sviuh se praštaš i misliš, sada sa svim zdrav, a za malo mèrtav. Ja sam to jedanput iz daleka gledao, i ne bi nikad više mogó. O koliko strašnia mora ova ura za onoga biti, koga na smèrt vode.

ROBERT.

Kèrv mi se smèrzava. Hoću, moram poběći! (*k vratam idući.*) Al vrata su zatvorena.

NORIS.

Što bi bila, strah te vara. (*otvori ih silovito.*) Otvorena su!

ROBERT

(*skine maramu s vrata.*)

Predaj ovu maramu Marii, kao znamenje, da sam ju tebi u obrambu preporučio.

NORIS

(*uzimajući maramu.*)

Predat ću joj.

ROBERT.

O moje děte, moje drago, moje milo děte!

NORIS.

Kada prispieš srětno na onu stranu, odmah ću ti děvojku poslati.

ROBERT.

Moja hvala, moj blagoslov ostaje nad tobom.

NORIS.

Naprěd! Ne oklevaj.

ROBERT.

Bog neka ti svakim dobrom naplati, što si meni dobra učinio. Što se od mene odvraćas?

NORIS.

Ah ja moram plakati, a stidim se, jerbo Noris nikada ne plače.

ROBERT.

Dobri čověče!

NORIS.

To i jesam. Ali moja se straža za četvèrt sata izvèršava; malo ti jošte trenutakah ostaje za izbavljenje. Kasnie bi prekasno bilo.

(*ide k vratam.*)

ROBERT

(*pruži mu ruku.*)

Zakuni mi se u moje ruke, da ćeš Marii drugi otac biti.

NORIS.

(bez da uzme Robertovu ruku, otvori vrata i derži ih.)

Vrata su otvorena, ja ih neostavljam prie, dok toga praga ne prekoračiš.

ROBERT

(berzo otide.)

S Bogom!

NORIS

(sam.)

Dobro je za rukom izišlo. Sada ćemo kavez zatvoriti, da se odmah ne sazna, da je ptica odletila. (*hoće vrata da zatvori; na to dodje Vuk.*) Ali evo Vuka, što se tako žuri?

TRETJI PRIZOR.

Noris. Vuk.

VUK.

Ti si još ovdi Norisu? Tó je baš po mojoj volji.

NORIS.

Zašto? Što me tražiš? Je si l' starca vidio? Ja sam ga pustio dá uteče.

VUK.

Ti? Pak uprav ti?

NORIS.

Ja, nitko drugi. Moje serce nije baš mekano; ali sěgurno je, da je Robert nedužan.

VUK.

Tko to može reći?

NORIS.

Noris! Já ga mogu oprati pred svakim sudcem.

VUK.

Zaslěpljeniče!

NORIS.

Tako me samo slěpac nazivati može. Ako je onaj starac ubojica, onda su takodjer golubi i jaganjci, životinje, koje za kervjom idu.

VUK.

Tko bi drugi biti mogó?

NORIS.

Prie svaki drugi; ti — ja — svi susědi. Ali ja vidim, ti dèrhćeš, lice ti se běli kao duvar. Što ti je?

VUK.

U Robertovom čuncu našó se je nož.

NORIS.

Ništa drugo?

VUK.

I duboka rana u persih mèrtvaca, ne, inostranca, kog smo za mèrtvaca dèržali.

NORIS.

Za mèrtvaca dèrzali? Reci: onog, koi se je udavio.

VUK.

K čemu onda nož i rana? Zločinstvo, koje obalari proklinju, ponovilo se je, ali onaj, koi je dvaputa smèrti žèrtvovan bio, još žive.

NORIS.

(*uplašen.*)

Žive?

VUK.

S malo ufanja, ali u rukuh pravde. Čověče, sada pokaži tvoju mnogo izkušenu hrabrost. Nož i kabanica prinadleže Robertu, a lice inostranca — koje su naši priatelji spoznali — jest, kazati se bojim, što te uzdèrmati mora — jest lice tvoga dragog gospodara i meštra, koga su jednom od ovud prognali.

NORIS.

(*padne.*)

Paklena obsěno! To ne može biti!

VUK.

Tako je. Viliam, nitko drugi. Pečatni pèrsten, koi se je medju zlatom našó, uništuje svaku sumnju; a Robert je njegov ubojica.

NORIS

(*ustane.*)

Ne, on to nije. (*na pol za se.*) Ha, zato mi se je za nož kèrv lěpila? Zato slaba vrućina kroz vlažne haljine proletila?

VUK.

(*slušajući.*)

Što to besědiš? (*k Norisu.*) Nesrětniče, budi iskren! Bèlodano je, tko je to zločinstvo izveo!

NORIS.

Da je on, kog ti misliš, bi li ga ti odao?

VUK.

Bi li *tebe* odao? Jer ti si onaj! Tebe mog priatelja? Ne, nikada, prem da mi ostaje cilj toga zločinstva zagonetka.

NORIS.

Znaj dakle: Htio sam starca od kćeri razdružiti, ponosnu zaručnicu uništiti, nju nesrěćom prisiliti, da mi želju izpuni. I — grom i pakao — takov slučaj! Ali zaludu je strah i jadikovanje, tko je čověk, onaj radi. Vuče! tebi sam samo moju tajnu odkrio. U trenutku pèrve smeće odao sam se tebi. Ni jedan umèrli neće više to saznati. Da si se odvažio mučati, věrujem; ali kako bi me lahko slučajem, strahom, presěcanimi rěčmi, koje bi u snu, u bolesti, u pianstvu buncajući izustio, nehotice odati mogó. Prijatelju kamo te želja vuče? Gdi bi u budućnost prebivati volio?

VUK.

Gdi mi dobro ide, tamo je moja domovina. Daleko od zavičaja za nas dvojicu najbolje bi bilo.

NORIS.

Tako i ja mislim. Zato uzmi dio moga izobilja, pohiti prěko mora u drugu zemlju, u drugu stranu světa i budi tamo srětan.

VUK.

Hoću, a ti?

NORIS.

Kad moju svèrhu dokučim, onda ću i ja tu prokletu zemlju ostaviti. Kada odlaziš?

VUK.

Prěkosutra, sutra.

NORIS.

Světujem ti: danas jošte.

VUK.

Dobro.

NORIS.

I bez da se oprostiš s rodjaci i priatelji.

VUK.

Ti ćeš sàm o meni znati, kao što ja o tebi znadem.

NORIS.

U mojoj se bašti jedna škrinja nalazi. Mi ćemo ju izkopati. Krezom postat ćeš. Onda putuj daleko, daleko. Neka te ne plaše stotine niti tisuće miljah. Vrěme i prostor kratki su i dugački; kako ih si čověk predstavi. Hodi još danas, Vuče! Tvoj mi odlazak pokoj donosi, a tvoj ostanak donio bi mi smèrt.

(Odlaze obadvojica.)

ČETVÈRTI PRIZOR.

(Robertova koliba izvana. Pred njom klupa i dèrvje. Polag klupe prozor.)

ROBERT

(dodje pred svoju kolibu)

Zaludu. Ako i na okolo,. ipak me něšto svemogućnostju k mojoj kolibi vuče. Neka mi uzraste iz kratkoga rastanka dugačko razdruženje. *(gleda kroz prozor.)* tamo zadubljena u mislih sědi i sramotu svoga otca promišljava. *(kuca na prozor)* Mario, děte!

MARIA.

(iz nutra)

Jesi li ti to, otče, ti?

ROBERT.

Izidji bèrzo.

MARIA.

Odmah.

PETI PRIZOR.

Robert. Maria (izlazi).

MARIA.

Jesi l' ti to zaisto? vratio se i slobodan? Ja se sěćam, kao kroz san, da su te nepriateljske čete, prie naši priatelji, obkolile i u tamnicu odvukle, a mene drugim putem ovamo dovele. To su bili zli sni!

ROBERT.

Ne, ne, obsěnom, prevarom, lukavštinom — kako? sám neznam, budem uhvatjen. Ali obodri se, za rukom mi je pošlo, da poběgnem, i ja moram bežat, dok se sve ne izjasni, dok moja nevinost — zašto uzdišeš?

MARIA.

Ti se varaš.

ROBERT.

Ne, ne, ti se kažeš studena i strana.

MARIA.

Ja ti vrat mojom rukom obimam.

ROBERT.

To ti činiš, ali oko ti je od mene odvratjeno.

MARIA.

Pokorno gleda, da se s tvojim susrětne.

ROBERT.

Ti me necělivaš više tako ljubežljivo, kao prie.

MARIA.

Ja te cělivam.

ROBERT.

Iz prisilja, jerbo zahtěvam. Ne, to nije moja kći, radi koje oslobodjenja jurve dokučeni cilj ostavih.

MARIA.

O razaberi se. Ja sam, koju ti tražiš.

ROBERT.

Ti to nisi, to nisi ti. Prie svaka druga. Zašto tajiš njezin pravi stan? Odkrij mi ga potajno.

MARIA.

Ljubezni otče, Maria ti na ruci plače.

ROBERT.

Istina je, tvoje su suze tako vruće, kao što ih ljubav roni, i skoro se mi čini, kao da sam blizu moje kćeri; jesi l' ti Maria?

MARIA.

Jesam.

ROBERT.

Reci još jedanput tu malu ali ipak tako važnu rěčcu: jesam.

MARIA.

Jesam, jesam. Nekaže li ti to sèrce?

ROBERT.

Prěte mi sa sudi, kaštigami, istom smèrtju, i svi sjedinjeni zajedno proti meni svědoče, tako suglasno, tako odlučno, da mi glavu pobuniše. Sada se prilika nadje, da poběgnem, ja ju moram upotrèbiti, i veće bi izbavljen biti mogó, nu prie htio sam ti moj blagoslov poděliti. S Bogom, skoro ćemo se opet viděti.

MARIA.

Ti sám běžati nesměš, tvoja desnica ti je manje za brodenje potrěbna, nego u pogibeli pomoć tvoga děteta. Nijedna nas sudbina razdružiti neće.

ROBERT.

Ti ćeš posle za mnom doći. Noris će te pratiti, da bez svake opasnosti k meni dodješ. Pověri se njemu, on pošteno misli; ja sam mu moju slobodu dužan i ovaj dar. (*pokaže joj dukate*).

MARIA.

Neuzimaj njegovih novacah, o baci ih daleko od

sebe, okaljani su tudjim znojem i tudjom kèrvju. Ja ti pako čisti dar podati mogu. Evo ovaj lanac, (*skine zlatni lanac s vrata*) to je moje matere ostanak. Novce koje sam prištedila, dala sam Eduardu, ufajući se, da će nam biti od koristi. Ako ih donese, onda su sasvim tvoji. To će ti blagoslov doněti, ono pako prokletstvo.

ROBERT.

A ti, Mario?

MARIA.

Molitvom i poslom izdèržat ću se. Sada se pako požuri, otče.

ROBERT.

Kaži mi, dèržis li me i ti za krivca? što misliš?

MARIA.

Ja samo jedno mislim, a to je: da ti se pogibel približava.

ROBERT.

Ja nisam kèrvi prolio.

MARIA.

Da te nadju, propao si.

ROBERT.

Nije l' istina, tí misliš, da je tvoj otac nekriv?

MARIA.

Što vísi od toga, što o tebi tvoja kći misli? Tebe progone, pak još oklevaš? Hitro leti vrěme, a ti si možebiti već u dojdućem trenutku plěn tvojih progoniteljah. Tebe tvoj krov nebrani više. Tvoje te děte nemože pod nipošto braniti, niti izbaviti. Běži, jer ako oklevaš, smèrt te čeka. Neoklevaj, běži!

ROBERT.

Samo onda, ako me zaista za nekriva dèržiš.

MARIA.

Ćuti mi čeznu. Otče běži.

ROBERT.

Ti oklevaš s odgovorom. Je l' moguće, da i ti o mojoj nevinosti sumnjaš?

MARIA.

Ne tari si time glave, nego běži!

ROBERT.

Ja sam nekriv. Kunem ti se: da sam nekriv.

MARIA.

Ne, ne, nekuni se. Vrěme odlazi, leti.

ROBERT.

Tako mi Boga —

MARIA

(*zatvarajući mu usta*).

Stani, ne govori — nego misli na izbavljenje.

ROBERT.

Ha, i tebe je obća obsěna popala! I ti misliš, da sam kriv. Uzmi natrag tvoj lanac, ja ga neću, kao ni Norisova zlata. (*obodvoje na zemlju baci.*) Ja nijednoga ne trěbujem, ako sam kaštige vrědan. (*na klupu se baci.*) Ovdi ostajem, ovdi pred kolibom, gdě si se rodila i gdě ti je pod nježnom obrambom tvojih roditeljah osamnaest lětah prošlo, da me sada tvoja usta ubojicom nazovu. Neka me dakle pred tvojima očima uhvate, svežu, u tamnicu odvedu, i nezasluženoj smèrti žèrtvuju u svojoj krivoj misli od tebe potvèrdjeni. Ja niti pèrsta podić neću za moj život. K čemu taj život, kada me isto moje děte za krivca dèrži? Ti věruješ, da sam ubojica, a poznaš me, neka dakle čitav svět to věruje.

ŠESTI PRIZOR.

(*Predjašnji, Ambroz, Filip, ostali Obalari.*

AMBROZ I FILIP

(*još iz daleka.*)

Ovdi tražite.

MARIA.

Běži kroz vrata od vèrtla.

ROBERT.

Već je prekasno.

MARIA.

Sakrij se u komoru medju orudje.

ROBERT.

Zaludu. Oni ćeju svu komoru protražiti. A da mi je i stotinu vratah odtvoreno, i svagdi bezopasno utočiste, ja bi ipak svojevoljno pred njih stupio. (*viče.*) Ovamo susědi, ovamo!

(*Obalari dodju.*)

MARIA.

Susědi, stanite!

ROBERT.

Odvedite me u tamnicu.

MARIA

Otče!

ROBERT.

Ja sam kriv; ta ista moja kći potvèrdjuje moju krivnju. Pitajte ju.

MARIA.

Pustite ga, priatelji, pustite ga, tako vam Marie, i ako ga nesměte pustiti, onda i mene š njim odvedite.

AMBROZ.

Ti možeš za nami doći. Što vas obah čeka, to će sudać odlučiti. Milo bi nam bilo, Roberte, da te nismo našli. Ti si nam se dugo pošten čověk vidio; o, zašto nam te je poslědnje tvojih dělah u tvojoj pravoj strašnoj slici odkriti moralo!

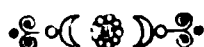
(*Roberta vode obalari, Maria ih slědi naslonjena na Ambroza.*)

(Zastor padne.)

ČETVÈRTI ČIN.

(Starinski svod pred sudnicom jednog malog města.)

PÊRVI PRIZOR.

Ambroz i Filip.

AMBROZ.

Sudac je po pèrvom izpitanju izrekó odsudu: da je Robert u sumnji izvèršenoga ubojstva, premda njegova predjašnja děla i čitav život suproti tomu svědoče. Jedna jedina rěč uništuje siromaškoga čověka, koga svi izbaviti žele; a čia je to rěč? Reč njegove kćeri! Strašno je, da mu baš ona smèrt pripravlja, koja mu život zahvaliti ima. Evo, to su plodovi gospodskoga odhranjenja! Da sam mu ja děte, prie bi — Bog neka mi oprosti — krivo svědočio, nego da moga otca u nezgodi ostavim. Nu mati joj je bila — kako se to kaže? — dà, bila je od stare kuće — dobra roda, nego samo bez srědstvah, što u životu najviše vrědi. Ona je onò malo njezinih novacah Robertu za kolibu dala, koi joj je naproti sèrce i pèrsten za jemstvo podo.

FILIP.

Svaki neka ostane u svome krugu.

AMBROZ.

Tako jest. Gospoji se nije dopao tvèrd i težak obalarski život — i tako se ne dopada niti njezinoj kćeri. Da otca odgovori, za njim je pošla. O da je tamo radje smèrt našla! U nesvěst pade pred sudcem, pak je ipak dosta jakosti imala, da proti njemu svědočanstvo položi. Nije za věrovati, to je strašno!

FILIP.

Evo, Robert dolazi.

DRUGI PRIZOR.

Predjašnji. Robert (dolazi iz sudnice od dva konstabla pratjen. Svět ga slědi, medju kojim se takodjer Noris nalazi, koi s pukom otraga ostaje.)

ROBERT.

Ja sam nevin, a moje sobstveno děte položilo je svědočanstvo i zakletvu proti meni; krivo položilo. Ako umrěti moram, nije me sudac, nije me obćinstvo, koje je svoga priatelja i suseda braniti htělo, na smèrt odsudilo — moje kćeri rěč u okove me baca, odsudjuje me, vodi me na smèrt, mene, koi sam joj uvěk dobro želio, i više ju ljubio, nego isti moj život. *(konstablom.)* Vodite me u tamnicu!

PERVI KONSTABO.

Mi očekujemo, što bèrže, odluku suda.

TRETJI PRIZOR.

Predjašnji. Maria.

MARIA.

(iztèrči iz sudnice i hoće da se otcu u naručje baci.)

Otče, mili otče!

ROBERT.

Jesam li ja to zaisto? Dodji stranska děvojko, pak mi to ime još jedanput kaži, koje, premda izlagano, ipak sladko zvoni.

MARIA.

Kako to uzimaš?

ROBERT.

(gorko.)

Tako mi Boga, najveća je srěća dobro děte imati.

MARIA.

Ja sam to bila i ostajem.

ROBERT.

Ti si dobro děte! Pogledaj mi oštro u oči. Ne stidiš li se još po drugi put lagati?

MARIA
(*klekne pred Robertom*)

Čuj me prie.

ROBERT
(*digne ju.*)

Ustani, da se proti tebi neuzbudi ono pravo, koje svaki otac proti zloj děci ima, i da gnjevnom rukom u razrěšenu tvoju kosu ne nasèrne, kao u prokleto gnjězdo jedovitih zmijah. Komu imaš ovaj život zahvaliti? Tko je taj?

MARIA.

Ti ljubezni, ti; ta sve što imam, tvoje je.

ROBERT.

Pa ipak nisi moje děte! Ne, ne, ja te nisam nikad u dètinstvu na rukuh nosio poslě pretèrpljene groznice na obalu, da se u povětarcu i sunčanom zraku okrěpiš; ja nisam onaj bio, koi ti je iz sajma igračkah, slasticah, i šarenih vèrbcah nosio; kad su u našemu selu boginje běsnile, onda ja nisam deset noćih uz tvoju postelju bdio. To je nětko drugi bio, něki inostranac kod inostranke.

MARIA.

Poštedi me!

ROBERT.

Meni se je samo snivalo, da roditeljska ljubav dětinsku dužnost radja. Obe te krěposti čvèrsto se skupa dèrže; ti strašilo nisi nikad sa mnom dèržalo. Pravoj bi kćeri sobstveno oko, sèrce, življenje od manje cěne bilo, nego njezin otac — nu u tvojoj studenoj grudi, ja ti nisam ništa bio. Idi i naresi si opet kosu, uredi opet sgužvane tvoje haljine, ti nikoga prevariti nećeš s tvojimi lakèrdiami od suzah i zdvojenja. Što si ti glavu tareš za jednog siromaškog nepoznanog starca?

MARIA.

Starac, zbog koga tako vruće suze ronim, kojega me sudbina s dubokom bolju napunjuje, on mora moj otac biti, ako se k tomu i protivi.

ROBERT.

Tko je pako ona děvojka bila, koja je proti mojemu životu pred sudcem i narodom svědočanstvo sa zakletvom bezsramno položila?

MARIA.

Ja sam to bila, kao što si kazao, da sam bila, ja sam učinila, što si kazao, da sam učinila! pa ipak u istih onih sladkih časovih, kada si me njegovao, nisam tako duboko ćutila, kao sada, na koliko si mi drag i mio.

ROBERT.

Hajde, dokaži jošte, da je to stvar sa svim naravna, pravedna i lèpa, i da je ono dète dobro i pobožno, koje svoga starog slabog otca, koi to dète obožava, svojim svědočanstvom ubija. Opravdaj dèr taj lěpi čin!

MARIA.

Zakletva, prisega!

ROBERT.

Da te je i pakao prevario ipak ne bi směla ljubav i věrnost zaboraviti.

MARIA

(*krěpko.*)

Zaboraviti nisam směla spasenje moje duše!

ROBERT.

Ti si krivo posvědočila.

MARIA

(*duboko uzdišući.*)

Ja sam ono posvědočila, što sam vidila.

ROBERT.

Dobro bi bilo, da tvoja usta něšto od onoga imadu, od čega tvoje sèrce preveć ima.

MARIA.

Od čega?

ROBERT.

Od živca kamena, koi se neda omekšati.

MARIA.

Dovedu me u sudnicu; tamo u visokih tamnih svodih učini mi se, kao da mi je prispěla ura věčnoga suda. Tu nije bilo nikakvoga prostora u prostoru moga sèrca, u kojem bi mogla lukavo zatvoriti ono, što sam znala, i otvorene su stajale moje misli pred sudcem, kao što mi sada lice pred tobom otvoreno stoji. Što sam prie nada svim cěnila i štovala, to sve onda izčeznů. I ravno, kao da mi je něka višja zapověd dušu izpunila, da istinu izjasnim, tako izgine preda mnom magla licumèrstva i prevare. Samo veliko oko svemogućega viděla sam světiti se nada mnom i nehotice otvore se polag zapovědi višnjeg otca usta moja, kao što tebe, moj otče sada gledam i čujem.

(hoće da ga zagèrli.)

ROBERT

(otura ju od sebe,)

Na stran daleko od mene! Tvojih rečih umětnost nije kadra, da me zaslěpi. Ali prie nego se od tebe razstavim moje prokletstvo — *(sustaje)* moje pro — klet — stvo —

MARIA.

Ne, ja znam, ti me u istinu ne proklinjaš, jer dobro znadeš, da sam samo tako, a ne inače mogla svědočiti. Maria, ja, tvoje děte, zenica tvojih očiuh, od tebe tako vruće ljubljena, kao što ja tebe ljubim, s radostju bi kaštigu, můku i stogubu smèrt za tvoje izbavljenje, o moj otče, podněla; ali krivo zakleti se nije mogla, i bezvoljnim orudjem načini ju nebo proti tebi. O da nije ovaj dan doživila, o da joj već tělo sa svojom materom u grobu leži.

(treći i četvèrti konstabo dodju iz sudnice.)

TREĆI KONSTABO

(s jednim pismom.)

Sud je Roberta u strogu tamnicu obsudio do daljeg izpitavanja.

ROBERT.

Ja vas slědim.

(odlazi.)

MARIA

(baci se medju konstable i njega.)

Stante, stante, ostavite mi ga!

ROBERT.

S Bogom, ja se za uvěk od tebe praštam.

MARIA.

Što je mati kazala, kada nas je umirajući slabim okom poslědnji put pogledala? »Ja ti predajem ovu sirotu, budi joj otac i mati zajedno.« Nisam li več sirotom postala kroz smèrt moje matere? Hoćeš li, da me kroz tvoju dvogubom načiniš? Dopusti mi, da te slědim.

ROBERT.

Ostani, natrag, natrag!

MARIA.

Ah izgubila sam oba roditelja.

ROBERT.

Da, izgubila si ih. Ti si tako htěla. *(konstablom.)* Sada me u tamnicu odvedite.

(Robert od konstablah praćen odlazi, Maria slědi ga lomeći ruke, a za njom vèrvi množina naroda.)

ČETVÈRTI PRIZOR.

NORIS

(sàm; stupi naprěd.)

Pravo ti je starče! pravo. Samo naprěd. Porini u pustoš tvoju kèrv i tvoje meso, oró već požudno na plěn čeka. Otac neka živa; nu sa sinom, kog mu pamet i lukavština, a ne dětinska volja daje. Ja ga lahko i sěgurno izbaviti mogu. Ja ću sada, priateljem i poznanikom, od kojih bi mu svaki rado pomogo, i od kojih se svaki moga nepriateljstva plaši, obznaniti, da sam mojima sobstvenima očima sve vidio, i da Robert nije ubojca, nego nětko drugi... ali tko? — to je pitanje. Tko? Našo sam ga! Prekrasno! Vuk, da, Vuk — da je Vuk onaj drugi bio.

Vuk je izčeznuo. On je odjadrio daleko od ovud. Njegov će odlazak, za dokaz služiti omeđjašenim glavam: a što sam Roberta tako dugo u stiski ostavio, to sam učinio iz požude, da mu se osvetim zbog toga, što me nije njegova kći, koju smertno ljubim, uslišala; i' to ćeju mi takodjer bez svake zakletve věrovati. Ja sam ga htěo pustiti, da poběgne — a on je ostó. To je Ambrozu, Filipu i mnogim drugim poznato. Opet novi dokaz. Děvojka pako puna ćutljivosti i zahvalnosti pružit će mi najposlě svoju desnicu bez svake sumnje i tako ćeju se obadvě strane složiti.

PETI PRIZOR.

Noris. Stěpan. (dolazi hitro.)

STĚPAN.

Gospodaru Norisu, kažite mi, gdi se meštar Robert nalazi?

NORIS.

Baš ga sada u tamnicu vode.

STĚPAN.

A Maria?

NORIS.

Ona ga prati. Nu tvoje lice kaže, da neugodne věsti nosiš.

STĚPAN.

Po cělome selu razprostranjuje se glas, da se je Eduardova ladja razbila, i da se nitko iz valovah izbavio nije.

NORIS.

Koga běsa! Je si li dobro čuo? Njegova ladja

STĚPAN.

Propala je sa svimi, koji su u njoj bili.

NORIS.

Sa svimi?

STĚPAN.

Mene nije tamo bilo; ali svi tako kažu.

NORIS.

I ti hoćeš to Marii kazati?

STEPAN.

Ne moram li? Bolje je, da joj ja pametnim načinom taj žalostni dogodjaj priobćim, nego da joj ga drugi bukom i krikom obznane.

NORIS.

Pravo veliš. (*za se.*) Oj, prěko noć mi je naraslo žito; ništa tako bèrzo necvěta, kao potajno posejana laž. (*na glas.*) Hajde, dobri moj Stěpane, ja ću te pratiti — i gledaj, da joj tu neugodnu věst, pametno obznaniš.

(*obodvoica odu.*)

ŠESTÌ PRIZOR.

(Izvanjska strana tamnice s gvozdjenom kapiom i prozorom s rešetkom.)

MARIA

(*sama na kamenu pred tamnicom sědeći.*)

Ovdě je moja samèrtna postelja. Ovdi na ovom kamenu, neka se duša od bolestnoga těla děli; pretežko mi je brěme. Težko se podnosi sramota zločinstva, koje izvela nisam; ali ipak bi ju podnesti mogla kao pokoru oholih ufanjah mojih. Da su se pako svi vezi narave najedanput razkidali, očinski se blagoslov u prokletstvo pretvorio, to me kruši i u ponor baca. Kako sam ga ljubila! Kako vruće i čitavo! Kako ga jošte ljubim! Bez da se od stida porumenim, slědila bi ga u pèrkos směhu i porugivanju sviuh nepriateljah u najdublju tamnicu, nosila bi, kao on, verige i pratila bi ga poslědnji dan na stratište. (*s dostojanstvom.*) Jerbo sam mu kći i nikakova sila na světu nemože mi oteti ovo sveto ime, koje me ide!

ona povuče za konop od zvona, koi se nalazi polag kapie. Jedva što zvono zamne, tamničar se ukaže na rešetki od tamnice.)

SEDMI PRIZOR.

Maria i Tamničar.

TAMNIČAR.

Što je tvoja želja?

MARIA.

Moga otca viděti...

TAMNIČAR.

To je zabranjeno.

MARIA.

Otvorite samo malko vrata moj dobri gospodine, za jedan pèrst samo široko, da mogu laglje s vami govořěti. (*čuje se, kako tamničar vrata otvara.*) Ako mi samo něšto prostora podá, uvući ću se unutra.

TAMNIČAR

(*otvori vrata, Maria hoće da se uvuče, ali on ju zadèrži.*)
Čemu to? Ti si poludila.

MARIA.

Dà, poludila sam. To osěćam, ali pratilac bezumnosti, blažena zabitnost samog sebe, manjka mi. Bez sna mi se sniva. Nije l' nikada medju vaše zidove dopèrla věst o svezi naravi? Neimate li vi žene, brata? Nespominjate li se više vaših roditeljah? O, da je tomu tako, vi bi me razuměli. Moj otac leži ugrabljen tamo u tamnici; o sjedinite me opet š njime. Ja vas molim, odvedite me k njemu, da ga těšim, da ga krěpim.

TAMNIČAR.

To bi bilo proti zapovědi i običaju.

MARIA.

Smě li ovdi obća zapověd odlučiti? Njezino žezlo je tvèrdo a sèrce moje mekano. Pokušajte do njegove unutàrnje jezgre doći, i vi ćete ga naći puna ljubavi, nježne, mekane ljubavi, koju mu je nebo na žalost i veselje ulilo.

TAMNIČAR

(*omekšan.*)

Sirotice, ja te žalim.

MARIA.

Je l' istina, što vi govorite? Vaše sèrce milosèrdje ćuti? Dakle pokažite ga takodjer, i ne porinite me praznim uzdisajem i ledja dèrmajući u mèrzli svět. Ja vam se vidim sirotica? Istinu rekoste, ja sam sirota i skoro ću još sirotia biti nego sirota; vaša pomoć kadra je samo obraniti me pred sdvojenjem. Pustite me k otcu u tamnicu.

TAMNIČAR.

Ovdi se milosèrdje ne sluša; ovdi samo dužnost zapověda. Moje sèrce može pući, ali previnuti se ne može. Dobro děte, mnogo radim s gvozdjem, ali ja nisam zato bez čustva, nisam gvozdju sličan. Poštedi me i traži u dalekoj daljini, šta ti bližina ne da: bolju sréću, jer nitko nesmě ući u prostore ovog stanja, i ako bi inostranci to směli, kći to směla ne bi.
(*odlazi.*)

MARIA
(*zadèržavajući ga.*)

Dopustite da kroz ključanicu u njegovu sobicu povirim.

TAMNIČAR.

Nemože biti.

MARIA.

Je l' ono tamo možebiti njegov prozor?

TAMNIČAR.

Nije.

MARIA.

Nije l' ovdi? —

TAMNIČAR.

Na drugoj strani.

MARIA.

Na kojoj?

TAMNIČAR.

Nezadèržuj me pitajući. (*za se.*) Ja sam ganjen, i moj dulji ostanak otkrio bi, kako sam nejunački slab.
(*on odlazi, čuju se vrata zatvorati.*)

MARIA

(sama.)

Neostavite me! — on odlazi — on zatvara vrata! čověk u kojega očih suzah sam opazila. On je ipak bez sèrca, živuća ključanica na tomu ulazku. Ja sam pako tako samoćna kao moj otac: njega tišti zrak od tamnice a mene prikor, da sam ja nekriva, ipak kriva njegovoj nesrěći. Jesam li mogla inače učiniti? Nije li me mati u strahu božjem odhranila? Hoćete li klisuru koriti, što se je na njoj ladja razlupala, koju na nju oluja baci? Tako me je zakletva klisurom otvèrdila.

(vrati se polagano na kaměn pred tamnicom i sěde na njega.)

OSMI PRIZOR.

Maria. Noris. Zatim Stěpan.

NORIS

(za se.)

Što mi sada osěća sèrce, kad sam joj tako blizu? To nije ljubav, nije zahtěvanje, ne! ali niti strah nije, koga Noris nepozna. Kad ju mojom nazovem, onda neka novi život ono popravi, što je predjašnji pokvario — a otcu ću nadoknaditi pretèrpljeni strah. *(zovući Stěpana.)* Maria tamo sědi. Idi i počmi tvoje jadikovanje.

STĚPAN

(Marii, koja tako sědi, da ga odmah opaziti nemože.)

Mario, pogledajte me, čujte me.

MARIA.

Jesi li ti to Stěpane? Što ćeš tu? Zašto ti je lice tako žalosno? Žališ li za mojim otcem?

STĚPAN.

Druga mi tuga sèrce kida.

MARIA.

Je l' možebiti moj Eduard prostradao? Izvan njegove i moga otca sudbine, ništa neima, što bi me plašiti moglo. Što mu se dogodi?

STĚPAN.

Obodrite se gospodično — rad bi mučao.

MARIA.

Ti bi rad mučao? A ja ti kažem: Njega neima više, on je posrěd valovah smèrt našó.

STĚPAN.

Na holandskih klisurah razbila mu se je ladja. Njegovo bodro tèrsenje našlo je bèrzu svèrhu.

MARIA.

Ja te slušam, a ne ronim niti kaplje suzah. Oko mi je suho kao prie. Ti mi ne donosiš zle věsti. Ova smèrt je srěća za njega. *Svět* je ostavio, koi bi za njega pun bolih bio, jerbo i on bi stradao, kad ja stradam. Mogu li, směm li želiti, da ono sèrce, koje goruće ljubim, polovinu mojih gorkih jadah nosi? On je zadrěmó? Blago njemu, da ne živi. Njega je bolja luka primila, nego koju je trazio. Njegovi priatelji neka se u svečane haljine, a ne u cèrninu obuku, i město žalostnih zvonah, neka mu zvona radosti zvone. Kako je, tako je najbolje. Znaš li što obširnie jošte?

STĚPAN.

Ladja je utonula, i nitko izbavio se nije, kako svět govori, sàm vidio nisam.

MARIA.

»Ladja je utonula i nitko se izbavio nije!« Njega tamni mèrzli valovi kriju, koi je malo prie tako vruć i veseo otèrčao. S kakvom je sěgurnostju skočio u lahku barku! Valovi su mu se čvèrštji činili nego zemlja, i već je snivao, kako će se s bogato natovarenom ladjom vratiti! Ali moj dragi dobri brodaru, to je sada drugačie, ti se nikad više vratiti nećeš, a tvoja žaručnica misli k tebi putovati. Idi Stěpane, što o tome slučaju više saznaš, odmah me o tom obavěsti; jer ja sam mirna — sa svim mirna.

NORIS

(*za jedan čas stupi naprěd, za se.*)

Sada se nadam, izit će mi za rukom. Sada! (*na glàs.*) Mario!

MARIA.

Opet něšta novoga? Opet nesrěća? Ne — život mi više ništa doněti niti odněti ne može; a što zahtěvam, smèrt mi jedina daje.

NORIS.

Ne o smèrti nego o životu, dopusti mi, da govorim.

MARIA.

O kakvom životu? Naznači mi ga bolje. Život je protivna stranka od smèrti; možeš li život ili budućnost opisati, koja bi mi sladja bila, nego smèrt, kraj sviuh mukah?

NORIS.

Što ti sada donosim i dajem, toga vrědnost možeš samo ti prosuditi: Ja te ljubim.

MARIA.

Ti? mene? Dakle ima jošte jedan, koi me ljubi? Ti se šališ Norisu.

NORIS.

Ja govorim istinu i mogu ti to dokazati. Bili se ti odvažiti mogla, mojom suprugom postati?

MARIA.

Ako ti je moja smèrtna oděća za svatbu dosta dobra, ako te moj grob kao supružna postelja ne plaši, onda me zaišti za tvoju vlastitost, nu prie pod nipošto.

NORIS.

Na tvoja snivanja odgovaram ti jednom rěčju: što bi ti za izbavljenje tvoga otca dala?

MARIA.

Sve, sve!

NORIS.

A što meni, da dokazah njegove nekrivnosti donesem?

MARIA.

To ti ne možeš.

NORIS.

Ja to mogu.

MARIA.

Čuj me: za njegov život, moj ti dajem. Neimá žèrtve, koja bi mi za to prevelika bila. Baci mi njegovu kaštigu na vrat, vodi me kèrvniku, ili, ako ti je volja, k oltaru. Da je on ovdi, kog, odkad je mèrtav, mnogo vatrenie ljubim, nego sam ga ljubila, kad je živio, — da je on ovdi, ja bi slobodno ponovila moju ponudu; i bez oklěvánja bi ti pružila moju desnicu.

NORIS.

Ja ju primam. (*hoće da joj ruku primi.*) Što ju natrag vučeš!

MARIA

(*oklěvajući.*)

Pusti me još několiko trenutakah — ne, otac samo i dětinska dužnost plavaju pred mojom dušom. Ti možeš dakle zaista izpuniti, što mi se nedokućivo vidi?

NORIS.

Mogu.

MARIA.

Tvoje svědočanstvo dokázat će njegovu nekrivnost i on će u slobodu stupiti?

NORIS.

Šěgurno. Ja to mogu i hoću.

MARIA.

Onaj dan ću tvojom postati.

NORIS.

Ruku na to. Ti jos oklěvaš?

MARIA.

Ja ne oklévam. Eduarde oprosti, što našu zakletvu zabitju žèrtvujem!

(*pruži Norisu ruku.*)

(Zastor padne.)

PETI ČIN.

(Robertova koliba iz nutra.)

PĖRVI PRIZOR.

Robert. Ambroz. Filip. Više obalarah.

ROBERT.

Hvala vam, dragi susědi, što ste mi dvostruku svečanost današnjega dana čestitati došli; ali ipak ovaj dogadjaj ne mogu srěćom nazvati. Kako da me moje izbavljenje veseli, kad sam ga za tako skupu cěnu kupio? Što je stablu do jesenskoga truloga života, kada mu najmladja grana uvene?

AMBROZ.

Vam se je ipak poštenje povratilo, največe dobro na světu; za tim ste město izgubljenog siromaškoga drugog bogatog zeta dobili.

ROBERT.

Dobri moj Ambrože, vi govorite, kako mislite polag vaše ravnodušne mnogoiskusne naravi. Vi ste našeg dobroga Eduarda poznavali, iz kojeg jasnih očiuh plemenita duša sěvaše, i koi je kao čista voda, koja sred kamenite gore izvira, kroz život letio; a ovaj Noris puzi mračnim čelom pun gnjěva kao šakal i hiena, koja u svih ljudih, u svih mėrtvacih samo svoj plěn gleda.

AMBROZ.

Da je istinu onda stoprom odkrio, kad je znao, da će mu to odkritje korist doněti, to je lukavo i kaštige vrědno; ali njegovo bogatstvo, njegova moć i jakost zabunili su naš slabomoćan sud.

ROBERT.

Neka bude kako mu drago. Prekasno je veće promišljavati se. Jedini, koi bi sve izjasniti mogó — Vuk — poběgnù, i njegov ga běg ubojicom potvèrdjuje.

AMBROZ.

Nije li on bio slěpo orudje u ruci jakoga? Oprostite, ja vas vrèdjam; on je vaš zet. (*drugim.*) Ajdmo priatelji, što mislimo i što se staramo, to su samo sni, koje trěba, da ih u dnu naših grudih zadèržimo. (*odu.*)

DRUGI PRIZOR.

ROBERT (*sam.*)

Danas je njezino věnčanje ili bolje reći, njezin žèrtveni, smèrtni dan. Ja sam Norisa molio, da veledušno odstupi, ali on mi odgovori: što sam kupio, to me ide, i bez ćućenja gledaše njezino tiho stradanje. Ura se približava. Moram ju zvati. Još bi prie vrěme bilo, ali kad sam ju blědu sa zatvorenima očima i prekèrštjenima rukama kao mèrtvaca na postelji ležeć vidio, nisam ju smio probuditi; nu sada nije više oklěvanja! (*otvori malko vrata sa strane.*) Što vidim! Već je ustala i svečano se obukla! (*zove.*) Mario, kćèrko, dodji na očinsko sèrce.

TRETJI PRIZOR.

Robert i Maria.

MARIA

(*blěda i umorna ali svečano obučena s věncem i věnčanom koprenom, tèrči Robertu u naručaj.*)

Pogledaj me, otče; stoje li mi věnac i koprena dobro? Obodvoje mi je, Noris s darovi posló. Ti se odvraćaš? Ti me nehvališ niti jednom rěčju? Zar ti se ne dopadam?

ROBERT.

Ne, jerbo se pretvaraš. Směhom kriješ tugu tvoga sèrca.

MARIA.

Moje lice věrno javlja, što ćutim. Ja nisam žalosna, ćutim da sam srěćna, budući da ti mogu od tvoje věrne, velike ljubavi malen dio povratiti. Gdi je to děte, koje nebi za život svoga otca svoj sobstveni dalo! Dopusti mi da se smijem i radujem, što sam dobitnica!

ROBERT.

Mario, děvo, tvoje mi rěči zvone tako utěšno i ugodno kao angjeoski glasovi. Ti ne mèrziš na me, premda sam ti kroz moju nesrěću pokoj satró? Moja jedina děvojka, koju sam prognao, koju sam proklet htio — da, htio! ne, to učinio nisam, — moja krěpko ćuteća, pobožna děvojka s priaznim směhom žèrtvuje se svome neprijatelju.

MARIA.

Prestani. Ne zovi predjašnja vrěmena strašnim utvoram slična, u sadašnjost natrag. Uzpomena bi tebe i mene uzdèrmati mogla, a mi sada čvèrsto stajati moramo. K jednoj svèrsi samo gledam, k jednoj, a ta je moj zaručnik, koga sada čekam, da me u cèrkvu odvede. Čujem njegove korake — hajde mu na susrět! (*dotèrči k vratam, pogleda napolje i uplašena natrag stupi.*) Otče, otče!

ROBERT.

Što ti je Mario. (*pogleda kroz vrata.*) Nebo! Eduard!

ČETVÈRTI PRIZOR.

Predjašnji. Eduard.

EDUARD.

Da, ja sam to, i ako silovito dolazim, oprostite mojoj nestèrpljivosti. Mario, ljubeznice, jesam li te uplašio? Tako jako uplašio, da si k otcu poběgla? Dodji, okreni se k meni. S mojom ladjom bila je srěća na ovom kratkom putu, i u zavičaj letěla je neproměnjivo dobrim větrom kao lagana ptica po zraku; samo moja požuda imala je hitria krila, i ti si mi u snu i u javi pred očima bila. Sada pako, kada zaista

preda mnom stojiš, hoćeš da me pogleda tvoga milog lica lišiš? Hodi — mani se te šale.

ROBERT.

Dobri moj mladiću — tvoj neočekani dolazak sasvim ju je zabunio.

EDUARD.

O da drugo ništa nije! Da me još tako věrno, tako vruće, tako nježno, kao prie ljubi! Mario, kaži mi samo tri kratke rěči: »Ja te ljubim!« Nu ako sam ti na nepriliku došo, je li tako? onda neoklěvaj, nego reci čvěrstim glasom: »Ja sam te zaboravila!«

MARIA.

Nikada, nikada te zaboravit neću!

EDUARD.

Ljubiš me dakle, kao prie?

MARIA.

Ja te ljubim mnogo čistie, mnogo pobožnie jošte nego prie: ljubim te kako se čisti duhovi ljube.

EDUARD.

Hura! Ta na takov način letim s punimi jadri u toli ožudjenu luku ženitbe i neimam se nikakovih klisurah i nikakovih pećinah bojati. Mario, dodji, kaži mi, kako si živila, pak besědi veselo i prostodušno kao prie. Tomu ima veće mnogo vrěmena odkad nismo zajedno besědili i sada čuj stopram: Ja nisam siromah, svaki šiling naše glavnice postao je funtom.

MARIA.

Ovdi su govorili o skèršenju ladje, smèrti. . .

EDUARD.

Je li moguće?

MARIA.

Jest, o tvojoj smèrti.

EDUARD

(*smijući se,*)

Ha, zato si ti preda mnom běžala, jer si me za duha dèržala. Ne boj se. Ja živim i ufam se da ću se u

tvom družtvu jošte mom životu radovati. Za malo bit će naše věnčanje; ali što vidim, ta ti si već danas tako urešena, kao da nam je danas věnčanje. Još svedilj něma! (*Maria ga pogleda.*) Za ime božje, kako si blěda! Na tvojem čelu vrućica gori. Što se je dogodilo! Mario, otče, govorite. Oba muče! Neće li nitko od vas tu nezgode punu zagonetku rěšiti?

MARIA.

Oprosti mi, Eduarde.

EDUARD.

Oprostit? tebi? zašto?

MARIA.

Nepitaj dalje. Poběgni, uzdaj se divjem móru, vihru, klisuram, svakověrstnoj pogibeli! Razlupane katarke i razderana jadra, rupa u dnu ladje, oštra strěla od gromovah, to je sve manje zlo, nego što te ovdi čeka. U móre! i da si utonuo mnogo dublje, nego što mornarsko olovo dokućiti može, i da ležiš u čeljustih strašilah, koja u tamnome krilu věčna noć krije, ti bi priaznie uměšten bio, nego ovdi. Otale, otale, u móre!

(*padne na kolěna pred njime.*)

EDUARD.

Zlo slutim — ali te nerazumiem; govori razgovětnie.

MARIA.

Čuj dakle, sve ću ti kazati, ako mi samo mogućno uzbude.

EDUARD.

Govori i ustani!

(*podigne ju.*)

MARIA.

Oprosti mi.

EDUARD.

Što?

MARIA.

Mogu li ti to moja usta kazati? Ti mi oprostiti nećeš, da mučim, a ne bi mi mogó oprostiti, da děr-

zovitost imam govoriti. To ti samo neka dosta bude. da te ljubim, kao prie, ne, više, mnogo više, neizměrno više, nego što bi směla.

EDUARD.

Kako? nego što bi směla?

MARIA.

Nevidiš li, da se je sva narav okolo nas proměnila, odkad si se od mene odělio? Šarena děca pramalětja povenula su, trava je žuta i hvoje od dèrvja u padanju; tako su i naša ufanja umèrla i jedino što nam ostaje, to je uspoměna na blažene prerano izčeznute dane.

EDUARD.

Prěti li našem čvèrstom savezu pogibel?

(seoska muzika pred vrati.)

MARIA.

Zastor pada.

ROBERT.

Skoro ćeš jasnie viděti!

PETI PRIZOR.

Predjašnji i Noris.

(Noris svečano obučen. Susědi i suseděe s vèrpcami i cvěćem nakićeni. Muzika pred vrati.)

NORIS.

Mario, evo došli smo, da te u cèrkvu odvedemo. Ha Eduard!

SUSĚDI
(svi se začude.)

Eduard —

NORIS.

U to doba? *(muzika prestane.)* Prijatelju, kada te je slana voda poštedila, poštedi i ti nas solju tvojih suzah. Budi zadovljan, što živeš, pak živi samoćan i krěpi se sankom na novi put.

EDUARD.

Ja sam dosad snivó u noćnoj tmini, na jedanput mi zora svane — ne zora, nego světli dan! Dèrhtjući vidim, da se je ladja mojih ufanjah u luci, na svojoj svèrsi, razbila. Maria je zaboravila svoju zakletvu i nevěrna je kao sve druge.

NORIS.

Predike možete drugi put dèržati. Mario, otče, prijatelji žurimo se.

(Noris pruži svojoj skoro onesvestjenoj zaručnici ruku. Roberta prate prijatelji. Svi ostali slěde i kažu němim kretanjem svoje požaljenje — a muzika počme opet svirati.)

ŠESTI PRIZOR.

EDUARD (*sàm.*)

Ona odlazi š njime, premda ne rado ali ipak čvèrsto odvažena. A otac nije prognanome sinu niti rěči utěhe kazao. Porušene, uništene su moje osnove, koje sam do sada kao zlatne niti preo. Dà, ona mi je dobro světovala. Otale, napolje! Neka me móre od njezine nevěre děli, radi koje móre suzah proliti moram. Ali prie nego otidjem, hoću, da saznam temelj toga nedokučivoga i bèrzog věrolomstva. O da ju mogu izviniti, koja mi je sve bila, i ako se popitam, sve mi je jošte i uvěk će mi biti.

(otidje naglo.)

SEDMI PRIZOR.

(Město s dèrvjem pred kapiom cèrkvenoga dvora.)

Šerif od města. Konstabli. Noris. Maria. Robert. Svatovi Obalari. Puk.

ŠERIF

(*Norisu.*)

Vi ste me k današnjoj svečanosti pozvali. Ja bi i bez toga poziva ovamo došó iz mile dužnosti. Slučaj gradi iznenada savez, koi predjašnje obvezanosti rěši,

To nije dobar početak, a žalost zaručnice, otca i svatovah, to su mi zli znaci.

NORIS.

Mnogo štovani gospodine, ne gledajte na ta znamenja. Vi znate, da se žene směju, koje su kao zaručnice plakale.

ŠERIF.

Istina je, da su suze često juternja rosa i sěgurni navěstitelji vedroga dana; nu ovdi je u cèrnih burnih oblacih vaša budućnost zamotana. Zato vas još jedanput pitam, dok vas jošte svešteniċka ruka za uvěk skopčala nije, znate li, što to znači u brak stupiti?

NORIS.

Gospodine mi smo sve to dobro promislili. Ja sam polag moje volje izabrao i tako isto moja zaručnica.

ŠERIF.

Vi ste zaručnik.

NORIS.

To vam je znano.

ŠERIF.

Tako vas svět zove, ali skoro bi sumnjao, jer gnjev i zla volja prebiva na vašem čelu, koje bi danas glatko i vedro biti moralo. Ja neću izpitivati, što je tomu uzrok, jer vi ste uvěk drugačii nego drugi. Razgovorìte se sobom, ja se pako k otcu vratjam i pitam: Pružali mu děvojka svojevoljno desnicu?

ROBERT.

Milostivi gospodìne, iz sobstvenoga nagona izpunjuje moje dobro děte podatu rěč. Vi sami znate — vi ste pri sudu sědili, ja bi izgubljen bio, da vam nije Noris istinu odkrio, koju bi on, istina je, odkriti morao, a ne prodati smio. Izvèršeno je. Zaklinjao sam ga, da veledušno odstupi; i još jedanput zaklinjem ga pred ovim posvećenim městom: Norisu, pogledaj milostivo, pogledaj samo moju milu dě-

vojku, koja je kao mramor problědila, kao da je iz groba ustala: ona te ne ljubi! Za izbaviti svog starog otca žèrtvuje mladića, koi joj sèrce posěduje, sèrce koje nikad više tvoje biti nemože, jerbo joj s rukom život otimaš, i grobom joj postaje zaručnička postelja. Rěši ju od podate rěči i sjedini ju s njezinim pèrvim, jedinim ljubeznikom. Tako ti samo cvate i dozrěva sréća, koju tako tvèrdokorno zahtěvaš.

ŠERIF.

Tvèrdokorniče, pogledaj ovamo, budući da ti se uho rěčim ovog starca čvèrsto zatvara. Zaručnica muči, nu njezinim mučanjem dèrma svih, koi okó nas stoje, pak samo ti dà si studen i bez ćuti? Popusti, popusti, zaboravi što se ononiadne dogodi (*prěteći mu*) i što još u pitanju ostaje. Danas tvoju krěpost očekuje pohvala i slava, a sutra će te može biti stići stid i pokajanje.

MARIA.

Hvala Vam na požaljenju! Ja to duboko ćutim, nu pustite, neka se svèrši, što biti mora; dopustite mi, da izpraznim do vèrha napunjenu čašu od gorkosti. Gore! Gore! Skoro će se tamna noć razpèršiti, nebo u svoje veličanstvo primiti me, i kratku sramotu ugasiti věčna čest!

(*odvažno pruži Norisu ruku. Svatovi idu mirno naprěd.*)

OSMI PRIZOR.

Predjašnji. Eduard. Zatim Vuk.

EDUARD

(*dotèrči.*)

Mario! Angjele! Sve sam saznao! Stotinu jezikah potvèrdjuje tvoj pobožni život. Podigni sada tvoju prignutu glavu, zajedno s mojom! Božja sila i dobrota pomaže, gdě mi ljudi nikakova ufanja nevidimo. (*viče u prizor.*) Vuče, ukaži se!

VUK.

(*dodje sav blěd i razgaljen.*)

SVI

(se začude.)

Ha!

NORIS

(ostavljajući Mariu izvan sebe.)

Što vidim? Na pomoć! Šilje li mi čeljust móra osvetitelja i uništitelja? Dolaziš li strašna sliko, da me danas jošte u tvoje plamteće prebivalište odvedeš?

EDUARD

(k Šerifu.)

Pustite ga i slušajte.

NORIS.

Dă, to je tvoje lice, tvoje tělo, ali njemu manjka kèrv i duša. Zašto si se ukazao, zar ti nisam odlazak i mučanje u izobilju naplatio?

VUK.

Meni naplatio? Može li jedna kesa dublonah paklene muke savěsti naplatiti? Da se onesvěstim, proletio sam móra, zemlje. Pianstvo, igra, raskoš i požude svake vèrsti nisu vihor moga sèrca utěšile, koi je glasom od groma vapio: operi se od sukrivnje zločinstva! Priznaj! izpovědi!

NORIS.

Šuti!

ŠERIF

(krěpko.)

Izpovědi Vuče, oblakšaj si sèrce.

VUK.

Na skoro me pohlepa, lěnost, siromaštvo, ove tri sestre bezposlenosti, k domaćemu ognjištu opet dovuku, gdě danas prispěm. Moj pèrvi korak na obali s Eduardom se susrěte, koi se je s žalostju i sdvojenjem borio, drugi pokaže mi svatove, koi proklinjajući zovu ime moje, na kom ne glavna krivnja, nego samo sukrivnja leži. To něka drugi podnese. I opet vapie u meni: Priznaj, izpovědi.

NORIS.

(*navali na njega s nožem.*)

Lažo! Neka ti moje dobro gvoždje směle usti zatvori!

(*rani* ***Vuka.*** ***Obalari*** *potèrče i* ***Norisa*** *pograbe.*)

ŠERIF.

Dèržite ga; on kupi grěh na grěh.

VUK

(*od* ***susědah*** *podbočen.*)

Ti si me pogodio — kao što si Viliama pogodio; ali ne tako dobro. Još mi moći ostaje da mogu kazati, da si ti — a ne Robert ono zločinstvo učinio, i da si me ti podmitio da — po — běg — nem.

NORIS.

On istinu govori, a ja još k tomu prilažem: da je budalasto bilo, što sam tako hèrdjavom sidru ladju mojih ufanjah zaufao. Izpustite mi ruke, da ga samo još jedanput kaznim. (*gleda, da se izbavi.*) Hoćete li? Nesměte li? Miševi stoje okolo mrěže lava, a nitko mu nesmě pomoći! O prokleti bili, prokleti, kojih moje uništenje veseli. Kad budem duh pakleni, divje ću móre proti vašoj obali pobuniti, zemlju silom plamenah probušiti; i sve što je u njoj u ponor povući — dà, u ponor — da i vi u njemu sa mnom jednaku dělite sudbinu!

ŠERIF.

Odnesite ih odovud. (*pokaže na* ***Norisa*** *i* ***Vuka.***) Novo izpitanje izjasnit će, što je još mračno.

MARIA.

Otče, ti si dakle zaista nedužan? O hvala, hvala Bogu. I ako me je obsěna prevarila, oprostit ćeš moj čin mojem ćutjenju od dužnosti.

ŠERIF.

Slědite me u cèrkvu, da višnjemu za vaše izbavljenje zahvalimo.

ROBERT.

Neka bude tako; a skoro će se na istom městu jedan veseli zaručni par ugledati. Zaručnik pun ljubavi, veselja i života — zaručnica izkušena kroz mnogu nesrěću; *za istinu je otca žèrtvovala, ali za otca isto svoje plemenito sèrce.*

(Zastor padne).

LUDOST I LUDORIA

VESELA IGRA U JEDNOM ČINU

POLAG

DESAGIERA.

OSOBE.

DOKTOR JEDOVIĆ (dèrži ustav za mahnite).
LORIKA, njegova kći.
EDUARD LJUBOMIROVIĆ.
OKULARIUS, professor fizikę (budalast).
PERO, doktorov sluga.
Više slugah i služkinjah.

Čin se prestavlja u jednom glavnom gradu — (Dvorana s vrati sa želèznom rešetkom od jedne sobice na drugoj strani.)

PÈRVI PRIZOR.

(*Doktor sám. Dèrži otvoreno pismo u ruci i viče na srědnja vrata na polje.*)

DOKTOR.

Pero, kaži mojoj kćeri, neka ovamo sidje, ako hoće dobru věst da čuje — (*naprěd stupa, i radostno si ruke tare.*) Sve ide dobro, osobito dobro! Noć je sa svim mirno prošla, i moji bolestnici jošte svi spavaju. Dà, dà, ja sam čověk, komu su se najtanja čudesa čověčjeg organizma otvorila, i svakim danom zaslužujem si veće pravo na zahvalnost čověčansta. Moje se ime već po svih kutih světa imenuje, i moja kuća neizpražnjuje se nikad od bolestnikah. Svi bolestnici hoćeju, da budu samo od glasovitog Jedovića lěčeni. — Sada dolaze slěpci, sada gluhaci, sad šantavci, sada opet grozničari, i svi od mene pomoći traže; ali ja ih ni neprimam; takove bolesti su mi od premalene važnosti, tko hoće, da se k mojoj znanòsti uteče, mora da je pamet izgubio.

DRUGI PRIZOR.

Lorika. Doktor.

LORIKA.

Otče! Pero mi kaže, da mi imate něku dobru věst priobćiti.

DOKTOR.

Tako jest! (*u lice ju štipne.*) Čuj Loriko! Ti mi se danas tako vesela činiš, kao da si zaručnica.

LORIKA.

Zaručnica? Dá otče, to jako lahko biti može; jer tri noći jednu za drugom snivalo mi se je čudnovato;

pèrvu noć sam vidila u snu jednog lěpog mladog čověka, koi me je od vas prosio — drugu noć mi se je snivalo, da ste me njemu obećali — a tretju opet o mojoj svatbi, i kako smo se na njoj veselili, gostili, i tancali; sad sam samo željna saznati, što će mi se četvèrtu noć snivati.

DOKTOR.

No, pak što misliš, tko će mladoženja biti?

LORIKA.

Ta to nije moguće pogoditi.

DOKTOR.

Ti ga vèrlo dobro poznaš.

LORIKA.

Je li?

DOKTOR.

Vi ste se jedanput vèrlo milovali.

LORIKA.

Milovali? Nemogu se sětiti.

DOKTOR.

Istina je, ti si stopram 8 godinah brojila a on deset, kada se vaše malo prijateljstvo razruši.

LORIKA.

Ah! Nije li to bilo u Pragu?

DOKTOR.

Pogodila si.

LORIKA.

To je Eduard, koi me je uvěk svojom ženicom zvao. Oh, dà, toga sam uvěk milovala. Još ga vidim preda mnom s njegovima gorućima očima, i cèrnom kosom; on je takodjer imao tako umiljat glas, da je njegova mati više putah rekla: »šteta što nije děvojka!« Ali otče, nije li tako? sada je mnogo bolje, što je dečko.

DOKTOR.

To se razumě, u ostalom valja da se je taj dečko u ovo trinaest godinah danah, što ga nismo vidili

prilično proměnio. Kada dodje, mi ćemo ga jedva spoznati.

LORIKA.

Hoće li on doći?

DOKTOR.

Da kako. Jedno pismo od njegovoga otca navěšćuje mi njegov dolazak. Dà, Loriko, ta ženitba je maslo mojeg dobrog starog prijatelja Ljubimirovića.

LORIKA.

To je baš prekrasno od starog gospodina. O, on je već na to odavna mislio.

DOKTOR.

Zaisto? Bre odkud ti to znadeš?

LORIKA.

Mili bože, kada se děci od 8 i deset godinah nezabranjuje, da se medju sobom mužem i ženom zovu, i njima poslě njihovog raztanka dopušta, da si pišu, to ima něšto reći —

DOKTOR

(*směјuć se.*)

Da kako, da kako! Zato mi i javlja sada u svojem pismu, da pomisliti valja, da moja kćerka već u devetnaestu, a njegov sin u dvadeset i pèrvu godinu stupa, i —

LORIKA.

Ostalo si misliti mogu. No, dakle, da mu odmah danas odgovorite, da je vaša kći privikla volju svoga otca, kao svoju sobstvenu smatrati, i da ona svoga zaručnika s otvorenimi naručaji čeka.

DOKTOR.

Nu, ta se ne mazi. Tko dolazi?

TRETJI PRIZOR.

Predjašnji i Pero.

DOKTOR.

A, ti si Pero?

PERO.

Ne, gospodine doktore, ja nisam nego pismo.

DOKTOR.

Od koga?

PERO.

Nisam u nutra pogledao.

DOKTOR.

Daj ovamo. (*uzme pismo, otvèri, i pregleda ga.*) opet jedan ludjak — skoro će mi kuća premalena biti. (*čita.*) »Gospodine doktore! Dopustite, da vašem staranju mojeg rodjaka imenom Burimira preporučim, koi se u požalovanja dostojnom stališu nalazi, ako se ga vi neprimite. Od naravi ćutljivim sèrcem i živahnim temperamentom obdaren, zaljubi se u jednu děvojku koja mu je njegovo prignutje vraćala. Već sve biaše gotovo da ih sveštenička ruka za uvěka skopča, kad mu ju smèrt otme.«

LORIKA.

Bože, siromah mladić!

PERO.

Děvojka je jošte više požalovanja vrědna, jer ona je baš i umèrla.

DOKTOR

(*čita dalje.*)

Ovaj nesrětni slučaj pamet mu je tako poměšao, da u svakoj ženskoj glavi, koja mu pred otči dodje, svoju ljubovcu viditi misli —

PERO.

Ha, ha, ha! To je směšno. (*Loriki.*) Pazite na se gospodično.

DOKTOR.

Tiho! (*dalje čita.*) »On će odmah za mojim pismom k vama doći.« (*Petru.*) Zapamti to, jer ti ćeš ga dočekati.

PERO.

Lěpi pohod do duše!

DOKTOR

(*dokančuje pismo.*)

»On je koi put běsan —

PERO.

Bravo! Bravissimo!

DOKTOR

(*čita.*)

»Za dovabiti ga u vašu kuću, kazao sam mu, da njegova ljubovca kod vas stanuje. Jedva to začuje, odmah iztèrči iz sobe. Ja sam za njim jednog zaufanog čověka poslao, koi ga ima tako dugo slěditi, dok opazi, da je u vašu kuću ušo. Vratite tomu nesrètniku najlěpši dar, i ja neću ni jedan trenutak oklevati, vaše trudove s jednom stranom moga imetka zahvalno naknaditi. Smělović.« Smělović! Koga běsa! Ta to je oni neizměrno bogati tèrgovac. Dobra kuća! Pak on obećuje jednu stran svoga imetka! Loriko, odtèrči odmah, i gledaj, da se sobica pod brojem 2. od koje prozor u vèrt ide, odmah za tog bolestnika pripravi.

LORIKA.

Ali otče, ta to je najlěpša soba u cěloj kući.

DOKTOR.

Baš zato, on će ju i lèpo platiti.

LORIKA.

Ali gdi će moj zaručnik stanovati kada dodje?

DOKTOR.

Za njeg će se već koja soba naći, idi samo kćerko, idi.

(*Lorika ode.*)

ČETVÈRTI PRIZOR.

Doktor, i Pero.

PERO.

Apropò gospodine doktore, da vam kažem — kad sam jutros bolestnike obilazio, utekó je bio opet iz svoje sobe onaj stari gospodin fizikus. Ja sam ga uprav kod kuhinje našó, gdi je našoj kuharici govorio: »Moja kćerko, ti se moraš za generala udati.« Ta vi znate kakov je.

DOKTOR.

Dà kako, on ima budalaštinu, čitav svět da oženi.

PERO.

Tako jest.

DOKTOR.

Nu, a ti se nisi, znam, od njega uplašio.

PERO.

Zašto ne još što god: od toga se ja nebojim, on nije tako zao. I ako se nebi za otca svake odrasle děvojke dèržao; i svaki čas po zraku letit hotio, čověk bi se koi put š njime baš pametno porazgovoriti mogó.

DOKTOR.

Nò pa šta je jošte učinio?

PERO.

On me je silom izplatiti hotio.

DOKTOR.

Znam da nisi ništa primio.

PERO.

To se razumě da sam primio.

DOKTOR.

Lopove!

(*udari ga po licu.*)

PERO.

Ali gospodine doktore, ta vi ste mi barem sto putih zapovědili, da moram ludjakom sve po volji učiniti.

DOKTOR.

Odmah da vratiš novce.

PERO.

Evo jih. (*da mu jednu kesu.*) Ja već vidim, vi znate jednom rukom uzimati, a drugom (*pipa si lice.*) davati.

DOKTOR.

Drugi put da se nepodstupiš od ikojeg budale išta uzeti. (*ode.*)

PERO.

Dà, ali pametni ljudi današnji dan ništa nedaju.

PETI PRIZOR.

PERO (*sàm.*)

Neka djavó nosi službu ludjačkog čuvara. Čitave godine nemože čověk pametne rěči progovoriti. Jednog se čověk dotaknuti nesmě, jerbò misli da je od stakla, drugog mora, »vaše veličanstvo« nazivati, jerbo si je u glavu metnuo, da je kralj, pak šta ti ja znam kakove još budalaštine. Strašno je zaisto, što si ljudi sve u glavu nestavljaju. Ovdi imamo jednog, koi čitav dan drugo ništa neradi, nego pita: kako stoji tečaj novacah,? Drugi piše samè budalaštine na papir, onda mi ga daje u ruke, i zapověda mi, da ga odnesem u štamparnicu. Zatim imamo jednog doktora, koi jedan grob za drugim kopa. Najběsnii je pako jedan mladi čověk, koi kreč s duvara kida, viče, da se čitava kuća ori, pak misli, da to znači komediu igrati.

ŠESTI PRIZOR.

Pero. Eduard.

EDUARD

(*u dolazku.*)

Nevrědnici oni podstupili su se pograbiti me.

PERO.

A, to je opet jedan drugi — Da vidimo kakvu taj fixu ideu ima.

EDUARD.

Ja ću vas naučiti pitati, koga pred vami imate, vi lopovi!

PERO

(*za se.*)

A, to je sěgurno mladi onaj čověk, kog nam je pismo navěstilo. Moram samo gledati, da ga umirim. (*viče na polje.*) Magarci, zar se tako primaju gosti? Koliko putah vam je rečeno: da na polje nesměte nikoga, no u nutra svakoga pustiti? (*Eduardu.*) Oprostite, s timi ljudmi nije inače moguće govoriti, oni drugog jezika nerazumědu.

EDUARD.

Te beštie hotěle su me i s lanci svezati.

PERO.

A to je preveć, ja ću ih sve ižtěrati!

EDUARD

(*davajuči mu novacah.*)

Evo to imaš něšto za tvoj trud.

PERO.

A, on ima takodjer i svojih pametnih časovah.

EDUARD.

Javi me gospodinu doktoru Jedoviću. On će se čuditi, da sam već ovdi.

PERO.

Čuditi? Ne, ta on vas već očekuje.

EDUARD.

Nó dà, jedno pismo —

PERO

(*za se.*)

On sve zna.

EDUARD.

Vi imate ovdě osobito lěpu děvojku u kući, nije li istina?

PERO

(*za se.*)

Ahà, sada se kolo vèrtiti počima, (*nĕšto glasnie.*) On opet zaboravlja, da je umèrla.

EDUARD.

Umèrla? (*pograbi ga.*) Umèrla? rekó si?

PERO.

Ne, ne, Bože sačuvaj, ja sam kazó, da je to vèrla dĕvojka.

EDUARD.

No, dakle ta dĕvojka —

PERO.

Nesravnivo je lĕpa — ima plavih vlasih —

EDUARD.

Kako, plavih?

PERO.

Dà, dà. i modrih očiuh.

EDUARD.

Modrih? Ta to se je jako promĕniti morala. Ali ne, to nije moguće. (*za se.*) Meni se vidi i taj je nèšto povukó od zraka, koi u toj kući duva.

PERO.

U ostalom, vi tu dĕvojku bolje morate poznavati, nego ja, kako mi se vidi; zašto me pitate dakle?

EDUARD.

Ja — ah tomu ima već jedanaest godinah, što se nismo vidili.

PERO.

Hu, hú, ta tomu nije dugo, što je sirota —

EDUARD

(*bez da na to pazi.*)

Ali što zato? ja ju sada još mnogo vatrenie ljubim, nego onda; ja ju ljubim baš za poluditi.

PERO.

Pravo imate, to je baš prava rĕč.

EDUARD.

Ja gorim od želje viditi ju.

PERO

(*za se.*)

Siromah mladić — dà, dà, pěsma, koju je moja mati uvěk pěvala, pravo kaže:

»Tko odviš ljubi
On pamet gubi.«

(*Eduardu.*) Ako želite gospodine, ja ću vas u vašu sobu odvesti, tamo možete odpočinuti.

EDUARD

(*sileći.*)

Ne, ne, vodi me prije k mojoj zaručnici.

PERO

(*za se.*)

Ah sada počima běsniti, što da učinim? K gospodični nemogu ga odvesti, jer bi se lahko kakva nesrěća dogoditi mogla.

EDUARD.

Zašto jošte oklevaš?

PERO.

(*za se.*)

Kazati mu, da je mèrtva, to takodjer nemogu, jer bi u sdvojenju Bog zna šta učiniti mogó.

(*Čuje se Okularius kako izvana viče.*)

Alons, alons, uzmite se, uzmite se.

PERO.

No, sad će lěpo ići; sad dolazi još i drugi. Ne, medju dvimi budalami ja neostajem, neka se sami medju sobom pogode. — Ja idem gospodina doktora zvati.

(*ode.*)

SEDMI PRIZOR.

Eduard i Okularius.

OKULARIUS

(*dolazi s množinom stakalah i kutiah, koje u rukuh dèrži, i priazno smatra.*)

Čověk trèba da se ženi, zato je na světu; ja ću svim dati miraz. U ovom stakalcu imam spirita, koi žene věrne čini. Ovaj balzam radi, da supruzi uzajemne slaboće za predstva smatraju. Uzmite si samo, ja ću vas svimi obskèrbiti.

EDUARD

(*za se.*)

Tko je taj original?

OKULARIUS

(*viče.*)

Loriko, Loriko!

EDUARD.

Gospodine, kakvo milo ime zovete?

OKUALRIUS.

To je ime moje kćeri.

EDUARD.

Dakle vi ste —

OKULARIUS.

Doktor, fizikus, farmacevt, alkimist, i bio mi svět toga radi nenavidan kako mu je drago, gospodar ove kuće.

EDUARD.

A, dakle me ogèrlite, ljubezni taste.

OKULARIUS.

Ja vaš tast?

EDUARD.

Dà, dà, pogledajte me samo dobro, ja sam sin tèrgovca Ljubomirovića iz Praga.

OKULARIUS

(*kano da se sěća.*)

Aha!

EDUARD.

Najveći divitelj vašeg duhą.

OKULARIUS.

Tako? Dakle me ogèrli, ljubezni zete i — daj mi uštipak burmuta.

EDUARD.

Ja ne šnjofam.

OKULARIUS.

Ah, šnjofati moraš, to će se u bračni kontrakt kano glavni članak metnuti

EDUARD

(*za se.*)

Istina je, ja sam čuo, da ima po něšto čudnovatih običajah ali što vidim, nadilazi moje očekivanje.

OKULARIUS.

Ja ću tancati na tvojoj svadbi još uprąv tako lěpo i hitro, kako sam na mojoj sobstvenoj tancao. Ti se čudiš? Ja sam za moju starost još uvěk dosta veseo.

EDUARD.

To me jako veseli. Veselje je pratilac dobrog sèrca. Ali nesměm li Loriku viditi? Ja gorim od želje, da joj odkrijem moja čuvstva, koja je vrěme još živahnia učinilo.

OKULARIUS.

To će ti dakle moja medicina dobro učiniti, ona jako hladi; vidim, da ti je od potrěbe několiko žlicah od nje.

EDUARD.

Ja vas molim ostavite se sada doktora i fizika, i budite sada samo otac, za da učinite srěću mojeg cělog života.

OKULARIUS.

Nu, dakle čuj! Taj ustav sam ja sám s velikimi trudi i troškovi podigó. On je od osobite važnosti i dobrote, u njemu se nalazi 40 budalah, ali od svih tih 40, jedan je osobito směšan, on uzima moje ime, daje se doktor Jedović zvati, i sa svom silom hoće, da je gospodar ove kuće, i otac moje kćeri; nije li to za směјati se?

EDUARD.

(*za se.*)

Neznam, što da mislim.

OKULARIUS.

Ah — tamo vidim baš kako k nama ide, ostani ovdě, i govori š njime, mnogo će ti směha uzrokovati; ja idem medju tim k mojoj kćeri, i javit ću joj tvoje došastje; ona se mora svečano obući, i onda se tebi pokazati. Ti ćeš poluditi, kada ju budeš vidio, ta běloća kože, ta cèrnoća očiuh, ta cèrvenoća licah i ustnicah — kada o njoj govorim sám sam izvan sebe.

(*odlazi.*)

EDUARD.

Ja ga moram slěditi, i budale se kaniti; kakove mora da su ovdi budale, kad su već pametni tako budalasti?

(*podje.*)

OSMI PRIZOR.

Eduard. Doktor.

DOKTOR.

Stani.

EDUARD.

Evo, to ga imamo.

DOKTOR.

Jeste li vi onaj, koi je stopram došó?

EDUARD.

Ja sam taj.

DOKTOR.

Pogledajte mi čvèrsto u oči.

EDUARD

(*za se.*)

Kako mu je ukočen pogled.

DOKTOR.

Oko mu je stakleno. Dopustite da vam žilu popipam.

EDUARD.

Žilu? Ta ja nisam bolestan.

DOKTOR.

Bože sačuvaj, vi niste bolestni, ja to dobro znadem — ali ipak.

(*hoće da mu ruku primi.*)

EDUARD.

Pustite me. (*za se.*) Ja moram gledati, da se odaljim, inače biti će još svašta.

(*hoće da otide.*)

DOKTOR

(*zadèržuje ga na trag.*)

Samo jedan trenutak jošte.

EDUARD

(*za se.*)

Ja mu ipak popustiti moram, drugačie će sa svim poběsniti.

DOKTOR

(*za se.*)

Za da se osvědočim de statu morbi, moram mu ipak najćutljiviu stran taknuti. (*Eduardu.*) Mladiću — umrěti mora svaki, koi se rodi.

EDUARD.

Šta će s tom mèrtvačkom predikom?

DOKTOR.

Ja znam, da je vam jedna ženska glava, koju je nebo s krěpostju, lěpotom, i. talenti obdarilo, hotila ruku pružiti i tim vas najsrětniim čověkom na světu učiniti, ali žalibože, drugačie je nebo odlučilo, i budući da se sve jedanput svèršiti mora —

EDUARD.

Dakle vas molim, da i vi jedanput vašu Jeremiadu svèršite. (*za se.*) Ja moram Loriku potražiti, ona će barem jedina pametna biti u toj kući.

(*hoće da otide.*)

DOKTOR.

Još jednu rěč prijatelju.

EDUARD.

Jesam li obsudjen danas loptom budalah da budem?

DOKTOR.

Vaša familia mora da je u sdvojenju toga radi.

EDUARD.

Čega radi?

DOKTOR
(*za se.*)

Siromah mladić, niti nezna, u kojem se stanju nalazi.

EDUARD.

Da li moje ženitbe radi?

DOKTOR
(*za se.*)

Uvěk mu je u glavi njegova ljubovca. (*glasno.*) Osobito dioničtvuje živahno gospodin — Smělović —

EDUARD.

Kako? Tko je taj gospodin Smělović?

DOKTOR
(*za se.*)

To se je već daleko razširilo; on nepozna ni svojih najbližnjih rodjakah. (*na glas.*) Ali ja se nadam, da ću ga skoro u njihove naručaje zdrava dovesti: několiko mèrzlih kupeljah zadosti će biti.

EDUARD.

Několiko mèrzlih kupeljah! A, to je prekrasno, taj me budala dèrži za budalu.

DOKTOR.

Zaista mislim, da on dèrži, da i meni četvèrta daska u glavi fali, no to je směšno.

DEVETI PRIZOR.

Predjašnji. Lorika.

LORIKA
(*za se u dolazku.*)

Ja moram ipak viditi, je li taj siromah mladić zaisto tako lěp, kako mi je Pero kazó.

EDUARD
(*koi k stolu ode, na kojem muzikalni komadi leže, s jednom gitarom.*)

Šta vidim? jedna gitara, i muzikalni komadi? moja Lorika zna dakle i muziku? prekrasno!
(*on pregleda muzikalne komade.*)

DOKTOR
(*tiho Loriki.*)

Baš pravo dolaziš, draga Loriko, stališ, u kojem se siromah ovaj mladić nalazi, strašan je. Može bit da će ti za rukom poći, vratiti mu ugodnie ćuti, govori š njime, ali umiljato, čuješ li me, sa svim umiljato.

(*hoće da otide.*)

LORIKA.

Kako otče? Vi me hoćete samu ostaviti sa —

DOKTOR.

Ja ću na vas iz daleka paziti.

(*ode.*)

DESETI PRIZOR.

Lorika. Eduard.

EDUARD

(*pregledavajući muzikalne komade.*)

Gluk — Hajden — Mozart — Beethoven — to o dobrom ukusu svědoči — á, kako je to krasan instrument. (*uzme gitaru u ruku.*)

LORIKA.

Bože, on će mi gitaru razlupati. (*odtèrči k njemu i uzme mu gitaru iz ruke.*) Manite se toga gospodine.

EDUARD.

Ha, kakva je to prekrasna děvojka — gospodično! imam li može biti čest, u vami kćer gospodina doktora Jedovića viditi?

LORIKA
(*dèrhtajući.*)

Da, ja sam tá.

EDUARD.

Ah draga, draga Loriko! Napokon vas vidim opet.

LORIKA
(*za se.*)

Njemu je moje ime poznato.

EDUARD.

Ah kako je dugo tomu veće, što se nismo vidili?

LORIKA.

Dà, da, jako dugo (*za se.*) nesměm protuslovití.

EDUARD.

Ali sada nećemo se razstati nikada više, nije l' istina?

LORIKA.

Nikada — nikada — (*za se.*) Da se mogu samo odaljiti.

EDUARD.

Ti dakle dozvoljuješ u moje želje?

LORIKA.

Ti?

EDUARD.

Ti ćeš mi tu priaznu rěčcu dopustiti, ta ja sam te već od malih noguh tako zvao.

LORIKA.

On govori baš tako, kao da je Eduard.

EDUARD.

Ali ti mi neodgovaraš — neveseli te l' tako kano mene, što je tako blizu onaj dan, koi će nas zajedno svezati?

LORIKA.

Možete li još pitati?

EDUARD

(*baci se pred njom na kolěna.*)

Ah, ja sam izvan sebe od veselja.

LORIKA

(*viče.*)

Ah — sada počima běsniti.

EDUARD.

Šta začimaš, jesam li sada, gdě pred tobom klečim, tako strašan?

LORIKA.

To ne, ali može još doći — ustanite.

EDUARD.

Ti hoćeš i ja te slušam.

LORIKA

(*za se.*)

Ah on je poslušan.

EDUARD.

Ja se kunem, da ću te uvěk ljubiti.

LORIKA.

To mi još fali.

EDUARD.

I na stazu tvoga života cvětje sipati.

LORIKA

(*za se.*)

On se izrazuje veoma uljudno.

EDUARD.

Ja ću svaku tvojih željah preteći.

LORIKA.

(*za se.*)

Ta on govori sa svim pametno.

EDUARD.

Svaku novu haljinu, svaku knjigu, sve što god ti sèrce zaište, imat ćeš.

LORIKA

(*za se.*)

Ah, da mu je samo Eduard nalik!

EDUARD.

Daj mi za potvèrdjenje, da si mi prignuta, jedan poljubac.

LORIKA.

Što zahtěvate gospodine?

EDUARD.

Što mi skoro nećeš směti zabraniti.

LORIKA

(*za se.*)

Da mu li ga podam?

EDUARD.

O uslišaj molbu tvoga zaručnika.

LORIKA

(*za se.*)

Ako se takvom čověku sve neučini što zahtěva, može se sbiti još i najveća nesrěća.

EDUARD.

Nezabranjuj mi ovaj zalog tvoje ljubavi.

LORIKA.

No, u ime božje — evo —

(*poljubi ga, i otèrči.*)

JEDANAESTI PRIZOR.

EDUARD (*sám.*)

Presrětni Eduarde! Zaslužuješ li takovu děvojku? O milo, milo dětešce! — Ona je bila dosta lěpa, kada je još 8 godinah imala — ali sada je ipak još mnogo, mnogo lèpša.

DVANAESTI PRIZOR.

Eduard. Pero.

PERO

(*za se.*)

Š njim pametno govoriti hotěti, istina je, da je izgubljen trud; ali što ću da učinim, kada gospodin tako hoće? (*približuje se k Eduardu.*) Mladi gospodine —

EDUARD.

A, ti si to budalo?

PERO

(*za se.*)

On me pozna, to je dobro znamenje. (*na glas.*) Ja sam vas samo hotio da pitam; neimate li kod sebe nikakve pèrtljage?

EDUARD.

To se razumě — ti me baš u pravo vrěme na to spominješ.

PERO

(*za se.*)

Najbolji sam trenutak izabrao.

EDUARD.

Dodji sa mnom, da ju dopremimo.

PERO.

S vami? kamo?

EDUARD.

Na harmicu, tamo je Pražki bèrzovoz odtovario.

PERO

(budalasto smèjući se.)

Ha, ha — ta vi znate dobro, da se iz ove kuće tako bèrzo neizilazi, kada se je u nju jedan put unišlo.

EDUARD.

Što to bèrbljaš?

PERO.

Tako jest; barem ne bez dopuštenja gospodina doktora.

EDUARD.

Ti si jedna budala.

PERO

(pokpotno.)

Dà, dà, vi imate pravo. Ja sam budala, a vi ste samo zabave radi ovdi.

EDUARD.

Dosta šale. Ti ćeš sada sa mnom. Dvanaest satih skoro će udariti, ja se za ručak preobući moram.

PERO.

(za se.)

On misli da će s nami ručati.

EDUARD.

Nesèrdi me nego otvori.

PERO.

Tako podnipošto izići nećete.

EDUARD

(primi ga za uši.)

Hoćeš li otvoriti!

PERO.

Ah — a jao! Nu dakle ja ću vas odvesti *(za se)* u sĕgurnost. *(on otvori sobu, koja se na strani nalazi, pusti Eduarda u nutra stupiti, i odmah za njim vrata zaključi.)* Tako!

EDUARD.

Kako? — Mene zatvoriti — Lopove! He — otvori, otvori!

PERO.

Sada viči kako ti je drago.

TRINAESTI PRIZOR.

Predjašnji. Doktor.

DOKTOR.

Tko tu tako viče?

PERO.

Zatvorio sam tog mladog čověka, jer je začeo běsniti.

EDUARD

(*povuče jednu pištolju.*)

Otvori lopove, ili jao tebi.

DOKTOR I PERO.

Smèrtonosno oružje!

(*uplaše se i obodvojica odtèrče.*)

ČETÈRNAESTI PRIZOR.

EDUARD (*sám.*)

Eto ti ga, otèrčaše obodvojica, i ostaviše me zatvorena. Ja zaisto mislim, da me za budalu dèrže. Dà dà, to može lahko biti. Ista Lorika činila se je, kano da se boji od mene. U ostalom ipak je dozvolila, da mi ruku pruži, i dala mi je još k tomu jedan poljubac. Tu se něšta nedostiživa dogadja, i to se mora na svaki način razjasniti. Ali da ostanem ovdi zatvoren?

PETNAESTI PRIZOR.

Eduard i Lorika.

LORIKA.

Siromah mladić — evo ključa od njegovih vratah. Pero mi ga je dao.

EDUARD.

Ja čujem někoga.

LORIKA

(*stupi naprèd.*)

On je tako nesrětan.

EDUARD.

Loriko, draga Loriko, otvori mi.

LORIKA.

Dà, da bi sěgurna bila.

EDUARD.

Dèržite li me i vi za budalu? Ah, da sam pamet zaista izgubio, vi me barem nebi směli za to kaštigovati.

LORIKA

(*za se.*)

Vidi se kao da je krizis veće prošla.

EDUARD.

Dakle, Loriko —

LORIKA.

Neka bude dakle, ja ću vam otvoriti, ali prie nego vas izbavim, morate mi oružje dati, koje kod vas nosite. (*on joj preda pištolju.*)

LORIKA

(*otvori mu vrata.*)

Vi ste slobodni. (*hoće da otèrči.*)

EDUARD

(*zadèrži ju i baci se pred njom na kolěna.*)

Dopustite mi da ruku poljubim, koja mi je tamnicu otvorila.

ŠESTNAESTI PRIZOR.

Predjašnji. Okularius,

OKULARIUS.

Pred mojom kćerom kleči — prekrasno! Večeras će svatba biti. (*k Loriki, koja hoće da otidje.*) Ostani samo i nestidi se, ja ti neuzimam baš ni najmanje za zlo. (*Eduardu.*) Ti si sěgurno od mojeg simpatetičkog elizira pio. Dělovalo je.

EDURAD.

Vaše oči —

OKULARIUS.

Hajde, děco, podjimo odmah k notaru. Podaj mi tvoju ruku, Loriko.

LORIKA

(*pogleda u prizor.*)

Ah Bože! moj otac.

OKULARIUS.

No, štá se oklevaš kćerko? Neljubiš li toga mladića? Neljubi li te on, i nije li već sve gotovo? Dodji, dodji. (*on ju silom odvuče.*)

SEDAMNAESTI PRIZOR.

Predjašnji i doktor.

DOKTOR.

Stante, kamo? Tko je ovomu běsniku rešetku otvorio? (*kažuć na Eduarda.*)

EDUARD.

Ja běsan? To ste vi, gospodine, vi.

OKULARIUS.

Dà, to ste vi — he, Pero, Tošo, Jovane ovamo — zatvorite mi tog budalu!

OSAMNAESTI PRIZOR.

(*Predjašnji i Pero.*)

PERO.

Šta se je opet sbilo?

OKULARIUS.

Ja hoću k notaru da idem, a ovaj čověk mi to preprečiti hoće; pograbi ga i sveži ga s lanci — sutra ću ga dati trepanirati —

DOKTOR

(*prime Loriku za ruku.*)

Ona nesmě od ovud.

EDUARD

(*kažuć na doktora.*)

Ali kako možete budalam od takove fele dozvoliti, da okolo idu?

DOKTOR

(*povuče Loriku za ruku.*)

Dodji kćerko.

OKULARIUS

(*vuče ju za drugu ruku.*)

Dodji kćerko.

PERO

(hoće Okulariusa da udalji.)

Hodite u vašu sobicu.

EDUARD

(porine Pera na stranu.)

Lopove, zaboravljaš li štovanje, koje si gospodinu od kuće dužan?

LORIKA

(otèrgne se i pobègne k svomu otcu.)

Ta to je strašno?

DOKTOR.

Da mi se sada nosite ili ću moju kandžiju upotrěbiti.

OKULARIUS

Hajdemo, pametnii popušća. Tko će se s — budalom hèrvati? (*Eduardu.*) Hodi zete, mi ćemo sami notara potražiti, on će nam već k našim pravom pripomoći.

EDUARD.

Ali je li probitačno Loriku samu kod togå čověka pustiti?

OKULARIUS.

Neboj se, on joj neće ništa učiniti — hajdemo.
(odu obodvojica.)

DEVETNAESTI PRIZOR.

Doktor, Lorika i Pero.

DOKTOR.

K notaru hoće da idu — hu, jedna světla misao! Ako bi to išlo, to bi opet u světu veliku larmu učinilo! Kako bi bilo, da ja okulariovu misao poprimem, i za šalu toga mladića s mojom kćerom oženim? Može biti bi ga to izlěčilo. Dá, dá, bez dvojbe, ova će prevara dobročinstveno na njegovu pamet dělovati, i on će se tim od vrućice ljubavi izlěčiti, a u tom sastoji njegova bolest. Nadam se, děvojko, k ovom udivljenja vrědnom lěčenju, da ćeš mi pripomoći.

LORIKA.

Kako zapovědate — otče.

DOKTOR.

Dakle me ovdě čekaj. Ti pako Pero, dodji sa mnom i pomogni mi preobući se, ja se hoću kao notar ukazati.

PERO

(*směјuć se.*)

Ha, ha, ha! Kao pametan notar směšno će te izgledati gospodine doktore.

DOKTOR.

Prie nego dvě minute prodju, vratjam se opet.

(*Doktor i Pero odu.*)

DVADESETI PRIZOR.

LORIKA (*sama.*)

Čudna stvar — taj siromah mladić sa svim odgovara ponjatju, koje sam si o mojem Eduardu načinila — vitkog stasa — cèrnih očiuh — sladkog glasa — živahne fantazie — ah žalibože izviš živahne, budući da je — (*kaže na čelo, i uzdiše*) U ostalom ima časovah u kojih nemogu, da věrujem, da je bezuman. Istina je, on više putah běsni, ali několiko rěčih iz mojih ustiuh, odmah ga upokoje, i on mi ljubežljivo ruku ljubi, kaže mi, da sam lěpa, da se neće nikada od mene razstati, i da će moj do groba ostati. Je l' to budalasto rečeno? On mi obećuje na dalje, da će mi sve želje izpuniti, da će mi věran biti, da će me ljubiti, kako još ni jedan čověk ljubio nije, a to je, koliko ja razumèm ne samo ne budalasto, nego baš sa svim pametno rečeno.

DVADESET I PÈRVI PRIZOR.

Lorika. Doktor. (kao notar očarima na nosu.) Više služiteljah i služkinjah. Pero.

DOKTOR (*služiteljem.*)

Vi ste me daklem razuměli? Vi prestajete na jedan čas služitelji biti, i predstavljate moje rodjake.

JEDAN SLUGA.

Nebojte se, mi ćemo se dobro dèržati.

LORIKA.

Siromah mladić, kako se š njim igra.

DOKTOR.

Sve na njegovu korist. Misliš li, da će me u toj haljini spoznati?

LORIKA.

Ova dugačka cèrna haljina, očari, i velika vlasulja, osobito vas nepoznanim čine, dragi moj otče.

DOKTOR

(nekojim služkinjam i služiteljem.)

Rozalio, ti si stara mati moje kćeri, ti Katico, strina, Mišo je stric, a Jovan ujak, vi ćete svi kontrakt podpisati.

PERO.

No, a što sam ja?

DOKTOR.

Ti ostaješ budalasti Pèro.

PERO.

Pfui!

LORIKA.

O kako bi se radovala, da mu to pomogne.

DOKTOR.

Tiho! Evo ih već. *(Pero ode.)*

DVADESET I DRUGI PRIZOR.

Predjašnji. Eduard i Okularius.

EDUARD.

Niti nas iz kuće pustili nisu.

DOKTOR.

Kazali su mi što je nakanjenje vašeg blagorodja, i ja sam se sam požurio ovamo jednim »in optima forma juris« sastavljenim, i sve slučaje obzirajućim bračnim kontraktom, da vam služim.

OKULARIUS.

Prekrasno, gospodine notare. Budite srětni daklem, děco moja, i neprestanite se nikada ljubiti.

EDUARD.

O moj mili otče, vi izpunjavate najvatreniu želju moga sèrca. Loriko, ćutiš li i ti blaženstvo ovog časa, kano ja?

LORIKA
(*za se.*)

Kako milo, i sèrdačno govori.

OKULARIUS.

Tko su ti ljudi?

DOKTOR.

No, nepoznate li vaš rod?

OKULARIUS.

Dà, dà, to su moji rodjaci.

DOKTOR.

Samo podpisi jošte fale.

OKULARIUS.

Neka se podpišemo dakle. (*on se podpiše*) Sada ti kćerko. (*Lorika okleva.*)

DOKTOR.
(*tiho k njoj.*)

Samo podpiši. (*Lorika to učini.*)

EDUARD.

Sada je red na mene — nikad u mojem životu nisam radostnie moje ime podpisao. (*podpiše se.*)

DOKTOR
(*tèrgne se kad podpise pročita.*)

O nebesa — što čitam? Eduard Ljubimirović?

LORIKA.

Eduard?

EDUARD.

No da, ja sam Eduard Ljubimirović, što se tomu tako divite?

DOKTOR
(*Počme se rozgotom smějati.*)

No takova zabluda nije mi u mom životu naprěd došla. Ovaj put je jedan budala (*kaže na Okulariusa*) pametnie postupao, nego svi pametni.

EDUARD.

Ali za koga me dèržite vi?

DOKTOR.

Za manitca iz ljubavi, kog sam jutros čekao, i kojega sam se ovom fingiranom ženitbom izlěčiti nadao. (*baci paroku i naočare dole.*) Eduarde, ogèrli tvoga tasta.

EDUARD.

Kako, dakle vi ste —

DOKTOR.

Doktor Jedović.

EDUARD.

A ja sam vas dèržao —

DOKTOR.

Za ono, što je onaj (*kaže na Okulariusa.*) u istini.

OKULARIUS.

No napokon, daje mi se, što — me ide — dà, ja sam doktor!

DVADESET I TRETJI PRIZOR.

Pero i Predjašnji.

PERO.

Gospodine doktore, gospodine doktore!

DOKTOR i OKULARIUS.

Što je?

PERO

Ovaj gospodin ovdi (*kaže na Eduarda*) nije pravi budala, pravi je baš sada dospio. Samo što je ušó, počeo me je gèrliti, ljubiti, milovati, i svojom dragom ženicom nazivati.

DOKTOR.

Děco, neka pamet u budućnost jedan savez odobri, kojeg bezumnost skopči. (*on im ruke složi zajedno.*) Neka jedanput i tako bude, kada se je toliko putah jurve suprotivno slučilo!

OKULARIUS.

Ja sam ipak opet jednu ženitbu sastavio.

(Zastor padne).